

สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม

คือ พันธธรรม พันถิ่น พันไทย

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
(ป. อ. ปยุตฺโต)

ธรรมทานเพื่อการเชิดชูบูชาธรรม

สืบจาก วิสาขบูชา ๒๕๖๐

สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ ปันธรรม ปันถิ่น ปันไทย

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ISBN 978-616-7053-42-4

พิมพ์ครั้งที่ ๑ – ตีพิมพ์จาก วิสาขบูชา ๒๕๖๐ ๓๐,๐๐๐ เล่ม

- ธรรมทานเพื่อการเชิดชูบูชาธรรม จาก มูลนิธิ ป.อ.ปยุตฺโต เพื่อเชิดชูธรรม

ดำเนินการพิมพ์

สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด

๒๓ ซอย ๖ หมู่บ้านสวนหลวงแหลมทอง ๒ ถนนพัฒนาการ ซอย ๒๘

เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ ๑๐๒๕๐ โทร. ๐ ๒๗๕๐ ๗๗๓๒

โทรสาร ๐ ๒๗๕๐ ๗๖๓๒ Email: petandhome@gmail.com

อนุโมทนา

หนังสือ สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ พันธรรม พันถิ่น พันไทย นี้ มีความเป็นมาปรากฏอยู่ในเล่มหนังสือชัดเจนแล้ว ไม่ต้องเล่าซ้ำ

อย่างไรก็ดี มีส่วนเพิ่มพิเศษ คือ เมื่อคุณพงษ์สวัสดิ์ อักษร สวาสดิ์ ได้ฟังและได้อ่านเนื้อความในต้นฉบับของหนังสือนี้แล้ว ได้เขียนบันทึก “ความเห็น” ไว้ ซึ่งเป็นการแสดงทัศนะทั้งในฐานะที่เป็นนักกฎหมาย และเป็นพุทธศาสนิกชน อีกทั้งแสดงข้อมูลทางนิติบัญญัติที่ฟังทราบ และมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ด้วย คิดว่าน่าสนใจ จึงขอนำมาพิมพ์รวมไว้เป็น “ผนวก” ท้ายเล่ม

ขออนุโมทนากุศลอันทะนุของคณะญาติโยมผู้ฟังคำปรารภที่มาเป็นหนังสือเล่มนี้ แล้วแจ้งบุญเจตนาที่จะพิมพ์เผยแพร่ และในฐานะที่ญาติโยมคณะดังกล่าวเป็นผู้ดำเนินงานของ มูลนิธิ ป.อ. ปยุตโต เพื่อเชิดชูธรรม จึงพิมพ์หนังสือนี้ในนามของมูลนิธินั้น กับทั้งขออนุโมทนาพระพวงศรธรณ์ เกตุภาโณ ซึ่งนอกจากช่วยสื่อสารส่งสารทั้งหลายแล้ว ด้วยความสนใจและมีสายตาละเอียดดี ได้ช่วยให้ได้แก้คำที่พิมพ์ผิดหลงตา ทำให้หนังสือนี้หมดจดเรียบร้อยมากขึ้น

ขอบุญกิริยาแห่งธรรมทานที่คณะญาติโยมผู้ศรัทธาแห่งมูลนิธิ ที่กล่าว ได้บำเพ็ญ จึงเป็นปัจจัยอำนวยผลให้ธรรมแผ่ไพศาล เพื่อความไพบูรณ์แห่งประโยชน์สุขของปวงประชา ตลอดกาลยืนาน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต)

สารบัญ

อนุโมทนา.....ก

สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม

คือ พันธธรรม พันถิ่น พันไทย ๓

สำนักปฏิบัติธรรม ที่เรียกได้เต็มคำเต็มปาก..... ๓

สำนักกรรมฐานไป สำนักปฏิบัติธรรมมา..... ๓๐

เรียกให้ตรงให้พอดี..... ๑๔

เป็นมาอย่างไร จึงได้เป็นไปอย่างนี้..... ๑๘

รู้ไทย เข้าใจฝรั่ง ทำให้เต็มตามธรรม..... ๒๒

มงคล ๓๘

(การปฏิบัติธรรม ครอบคลุมภูมิภักดิ์ ตลอดสัมปรายภักดิ์)๓๐

ผนวก: ความเห็น... โดย นายพงษ์สวัสดิ์ ชักชรสวัสดิ์..... ๓๔

สำนักปฏิบัติธรรม

ที่เรียกได้เต็มคำเต็มปาก*

ปรารภ: มีเรื่องหนึ่ง ที่น่าจะต้องช่วยกันโดยเร็ว เพราะว่าเวลานี้ ชาวพุทธทำท่าจะพลาดจะพลั้งไป ดีไม่ดีจะเสียหลัก ถ้าไม่จัดให้ เข้าที่ตามธรรม อาจจะกลายเป็นการบั่นทอนทำลายตัวเอง

เดี๋ยวนี้จะได้ยินกันว่ามีสำนักปฏิบัติธรรมอะไรต่างๆ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดีเมื่อมองในแง่ว่ามีการสนใจเอาใจใส่พระพุทธานุศาสนามากขึ้น แต่บางทีก็เดินหน้าเพลินไปโดยไม่รู้ตัวว่าเป็นการทำอะไร เรื่องราวก็เป็นไปด้วยเจตนาดี แต่ไม่ทันนึก หรือมองไม่ทั่ว

เดี๋ยวนี้ถึงขั้นเป็นทางการ มีกฎหมาย มีคำจำกัดความ เป็นข่าวว่ามีสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นที่นั่นที่นี่ เจ้าวัดเจ้าคณะนั้นๆ จะสร้างสำนักปฏิบัติธรรม ก็ขออนุญาต แล้วก็ได้รับอนุญาตตั้งขึ้นมา

สมัยก่อน ไม่ได้เรียกอย่างนี้ ไม่ได้ยินว่ามีสำนักปฏิบัติธรรม แต่ท่านเรียกว่าสำนักกรรมฐานบ้าง สำนักวิปัสสนาบ้าง ก็เรียกให้ตรงว่าปฏิบัติธรรมอะไร ให้ชัดเจนไป สำนักกรรมฐานก็คือปฏิบัติธรรมระดับที่เรียกว่ากรรมฐาน เป็นเรื่องจิตเรื่องปัญญา

ที่นี่ พอมาริเอกว่าสำนักปฏิบัติธรรม ก็เป็นการเรียกแบบเหมารวม หรือคลุมๆ ไป แต่ลักษณะการจัด รูปแบบ และขอบเขตการปฏิบัติ กลายเป็นจำเพาะลงไปในเรื่องสมณะ เรื่องวิปัสสนา หรือที่สมัยก่อนชอบเรียกกว้างๆ ว่า “กรรมฐาน”

* พุทธแก่ญาติโยม ซึ่งไปเยี่ยมที่ ร.พ. ศิริราช วันที่ ๒๖ เม.ย. ๒๕๖๐ (เพิ่มเติมให้ชัดขึ้น) คือ คุณหมอกฤษณา คุณพงษ์สวัสดิ์ คุณฉวีวรรณ คุณแป้ว มีพระเกตุภาโณ ร่วมปฏิสังขาร

ที่ท่านหันมาใช้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมนี้ ก็เห็นได้ว่าท่านมีเจตนาดีจริงๆ คือเห็นว่าคนสมัยนี้พบคำว่ากรรมฐาน ว่าวิปัสสนาก็ไม่คุ้น รู้สึกไกลตัว หรือยาก ท่านอยากให้คนหันมาสนใจปฏิบัติกันให้มาก จึงใช้คำว่าสำนักปฏิบัติธรรม แต่เมื่อลักษณะ รูปแบบ และขอบเขตของการปฏิบัติในสำนักนั้น ค่อนข้างจำเพาะ แต่เรียกด้วยคำคลุมว่า “ปฏิบัติธรรม” ก็เปิดช่องให้คนสับสน

คนทั่วไป ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องธรรมะไม่ชัดพอ หรือรู้พรวๆ มั่วๆ พอมานั่งมาฟังจักสำนักปฏิบัติธรรม ที่จัดกันอย่างนี้ เวลาผ่านไป ความคิดความเข้าใจก็จะจับตัว แล้วก็มองลักษณะ มองความหมายว่า อ้อ.. ต้องอย่างนี้ จึงเรียกว่าปฏิบัติธรรม คนอย่างนี้คือมาปฏิบัติธรรม ที่ว่าปฏิบัติธรรมคือทำอย่างนี้มีกิจกรรมอย่างนี้ อาจจะต้องแต่งตัวอย่างนี้

ที่นี่ พวกชาวถิ่นชาวบ้านที่อยู่รอบๆ เมื่อมองเห็นและเข้าใจไปอย่างนี้ ก็จะบอกจะพูดกันว่า เรื่องการปฏิบัติธรรมนี้พวกเราไม่เกี่ยวนะ การปฏิบัติธรรมคืออย่างที่เขากำหนดที่นั่น พวกเราอยู่ข้างนอก เป็นคนนอก ชีวิตเราไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

ไปๆ มาๆ เลยกลายเป็นว่า ชาวบ้านมองธรรม มองการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาว่าไม่เกี่ยวอะไรกับเขา การปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องของคนพวกอย่างโน้น ที่มีวิธีทำไปอย่างหนึ่งของเขา

ในระยะยาว ชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งค่อยๆ เลื่อนรางห่างธรรม ห่างเนื้อตัวของพระพุทธศาสนาไปไกลไม่น้อยแล้ว ก็จะไม่รู้ว่าที่เขาเป็นชาวพุทธนั้น เกี่ยวข้องอะไรกับธรรม เขาจะต้องปฏิบัติธรรมด้วยไหม ไปๆ มาๆ ชาวบ้านก็ไม่ต้องทำอะไร พระพุทธศาสนาหมดความเกี่ยวข้อง เขาก็หลุดไปจากพระศาสนา ก็เลยจะกลายเป็นการแยกชาวถิ่นชาวบ้านออกจากพระพุทธศาสนา

ถ้าปล่อยไปแล้ว เขาเป็นกัน เข้าใจกันอย่างนี้ ก็โค่นเลย ถ้าชาวถิ่นชาวบ้านหลุดหายไป ก็จะต้องเป็นการถอนรากถอนโคน พระพุทธศาสนา

ตอนนี้จึงควรต้องเน้น บอกกันว่าไม่ได้แล้วนะ ต้องให้ชัดเจนว่า ไม่ใช่ขณะที่มีสำนักปฏิบัติธรรมนั้นแล้ว ใครจะปฏิบัติธรรมต้องไปที่นั่น ต้องแต่งตัวอย่างนั้น ต้องเป็นอยู่อย่างนั้น ต้องทำอย่างนั้น ไม่ใช่อย่างนั้น

แต่ปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องของทุกคน ทุกเวลา ทุกสถานที่ ธรรมมีในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน เป็นพ่อบ้านแม่บ้าน เป็นลูก หรือเป็นอะไรๆ มียศมีตำแหน่ง จะเป็นนายอำเภอ เป็นผู้ปกครอง เป็นครูอาจารย์ เป็นพ่อค้า เป็นแม่ค้า ต้องให้ปฏิบัติธรรมทั้งนั้น เริ่มตั้งแต่ทำหน้าที่ของตัวเองไป ทำให้มันถูกต้อง ทุกคนต้องปฏิบัติธรรมอยู่ในชีวิตประจำวันของเขา ทุกที่ทุกเวลา

เราต้องเน้นว่าทำอย่างไรจะให้ชาวบ้านรู้หลักธรรมและปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน เป็นพ่อบ้านแม่เรือนจะอยู่กันอย่างไร พ่อแม่จะเลี้ยงลูกอย่างไร ลูกจะปฏิบัติต่อพ่อแม่อย่างไร ไปเรียนหนังสือจะฟังครูสอนอย่างไร เป็นนายอำเภอเป็นผู้ใหญ่บ้านควรปฏิบัติตัวอย่างไร ปกครองอย่างไร ปฏิบัติธรรมต้องทั่วถึงหมด

การไปสำนักปฏิบัติที่โบราณเรียกว่าสำนักกรรมฐาน ก็เป็นการปฏิบัติธรรมระดับหนึ่ง ระดับจิตใจที่เรียกว่าสมณะ และระดับปัญญาารู้แจ้งสภาวะ ที่เรียกว่าวิปัสสนา ก็เรียกตรงไปตรงมาได้ ไม่ต้องว่าปฏิบัติธรรม เพราะจะทำให้คำที่คลุมทั้งหมด กลายเป็นมีความหมายแคบจำเพาะ นี่ก็คือท่านหวังดี แต่โดยไม่ทันนึก ก็จะกลายเป็นบีบแคบโค่นตัวเอง นี่กว่าดีมีสำนักปฏิบัติธรรมเยอะ ไปด้วย จะกลายเป็นแยกชาวบ้านออกจากพระพุทธศาสนา

คุณวรวรณ: ชาวบ้านก็มีแนวคิดกันว่า ถ้าจะปฏิบัติธรรมเมื่อไร ก็คือต้องเข้าไปที่สำนัก เวลาออกจากสำนัก ก็...

หลวงพ่: ต้องรีบแก้ พระจะเพลिनไปว่า เรามีสำนักปฏิบัติธรรมมากมาย พระพุทธศาสนา กำลังรุ่งเรือง แต่ที่ไหนได้ กำลังจะหลุดลอย ค่อยๆ ทำให้ชาวถิ่นชาวบ้านหมดความรู้สึกร่วมในความเป็นชาวพุทธ ออกจากการประพฤติปฏิบัติธรรม โดยถือว่าเขาไม่เกี่ยว

คุณวรวรณ: แล้วจะแก้ไขอย่างไร

หลวงพ่: ก็ต้องรีบ คือว่า ใครที่เราจะพูดได้ ต้องให้เข้าใจ อย่างน้อยสำนักปฏิบัติธรรมนี่นะ เป็นที่ปฏิบัติเจาะลึกเข้มข้น ให้เข้าใจว่าที่จริงเหมือนมีวงเล็บว่า เป็นสำนักปฏิบัติธรรม (ระดับกรรมฐาน) หรือ (ระดับสมถวิปัสสนา) หรือ (ระดับจิตตภาวนา ปัญญาภาวนา) ฯลฯ มีวงเล็บอยู่ในตัว แต่ละไว้ฐานเข้าใจ

ถ้ามีโอกาสก็พูดชี้แจงต่อไปอีกว่า โบราณมีอยู่แล้ว เขาเรียกตรงไปตรงมาว่าสำนักกรรมฐาน บางที่บางสำนักจะให้เด่น จำเพาะขึ้น ก็เรียกว่าสำนักวิปัสสนา อันนี้ต้องช่วยกัน มิฉะนั้นจะแย่ ตอนนี้นักปฏิบัติชักจะเกลื่อน ถ้าไม่ระวัง พอตั้งที่หนึ่ง ก็แยกชาวบ้านออกไปที่หนึ่ง

เรื่องที่ต้องทำคือรีบเอาชาวบ้านเข้ามา ทำอย่างไรชาวบ้านจะรู้จักพระพุทธศาสนา จะได้ใกล้ชีวิตได้ เรียนรู้ปฏิบัติธรรม

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้อย่างนี้นะ คนที่จะเป็นชาวพุทธ หรือที่จริงก็คือมนุษย์ทั้งหลายนี้แหละ ต้องปฏิบัติธรรม ท่านจัดไว้ ๓ ระดับ คือ

๑. ธรรมเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน เรียกว่า ทิฏฐุชัมมิกัตถ์ ซึ่งว่าตามศัพท์คือประโยชน์ที่ตาเห็น เริ่มด้วยเรื่องเศรษฐกิจ การเงินการทอง อันนี้พระพุทธเจ้าตรัสก่อนเป็นข้อแรก

แล้วก็ตรัสว่า ทิฏฐุชัมมิกัตถ์ นั้นจะสำเร็จด้วย ๑. ฐานสัมปทา ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยใช้ปัญญา ต่อด้วย ๒. อารักขสัมปทา ได้มารู้จักเก็บรักษา แล้วก็ ๓. กัลยาณมิตตตาคบหาคนดีที่จะพาให้ชีวิตและกิจการเจริญอกงาม และต้องมี ๔. สมชีวิตา คือเลี้ยงชีพแต่พอดี

นี่คือพระพุทธเจ้าทรงเริ่มที่เศรษฐกิจ แต่พระเดี๋ยวนี้อ่าไม่ระวัง ไม่มองธรรมให้ทั่วรอบ ไม่ดูคนในสถานการณื ง่ายๆ จะชวนชาวบ้านไปเดินจงกรมอย่างเดียว ก็ด้วนเลย นั่นด้านจิตใจก็ไม่ว่าแต่ด้านชีวิตประจำวัน ก็ต้องสอนให้เขารู้จักที่จะเป็นอยู่ให้ได้ให้ดี ไม่ใช่ได้แค่พูดเสริมพูดประกอบในสำนักปฏิบัติธรรม

ดังที่ว่าแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสเริ่มข้อแรก ทิฏฐุชัมมิกัตถ์ ประโยชน์หรือจุดหมายปัจจุบัน ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจให้พึ่งตัวเองได้ แล้วก็เรื่องสังคม คนอยู่ร่วมกัน ให้มีศีลไม่เบียดเบียนกัน และให้มีสังคหวัตถุ ช่วยเหลือกัน แล้วเรื่องครอบครัว เรื่องเกียรติ เรื่องยศ เรื่องพื้นฐานเหล่านี้ ต้องทำให้ถูกต้อง นี่คือปฏิบัติธรรมทั้งนั้น เป็นขั้นทิฏฐุชัมมิกัตถ์ สำหรับชาวบ้านต้องเน้นอันนี้ก่อน

ทีนี้ ถ้าคุณพร้อมด้วยทิฏฐุชัมมิกัตถ์แล้ว ก็ให้มีสัมปรายิกัตถ์ มาคุม นี่คือประโยชน์เลยตาเห็นมาแล้ว คือสัมปรายะ ที่แปลว่า เบื้องหน้า ภาพหน้า เรื่องจิตปัญญา ถ้าปฏิบัติระดับนี้ได้ ก็ไปถึงภพหน้าด้วย แล้วก็แน่นอนว่าไม่ต้องกลัว ตายแล้วต้องไปดีแน่นอน

๒. สัมปรายิกัตถ์ ประโยชน์โดยตาเห็น ไปถึงภพหน้า นี้ก็มาถึงเรื่องศรัทธา การบำเพ็ญทานทำบุญกุศลอะไรพวกนี้ แล้วก็ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา นี่เป็นระดับจิตใจ เรื่องศีลธรรม ก็ทำให้ดี

สัมปรายิกัตถ์ ก็มาคัมภีร์ฐัมมิกัตถ์ คือเมื่อลึกล้ำเลยจากเรื่องที่เราเห็นไป ถ้าเขามีจิตใจดี เขาก็จะปฏิบัติต่อเรื่องวัตถุในภวิฐฐัมมิกัตถ์ได้ดีขึ้น ก็ต่อกันไปว่า ทำงานหาเลี้ยงชีพสุจริต รู้จักเก็บรักษา ไม่เลี้ยงชีวิตฟุ้งเฟ้อ ไม่ทำอะไรเสียหาย แล้วก็รู้จักวางใจต่อวัตถุ ต่อสิ่งทั้งหลาย รู้จักว่ามีแล้วไม่ทุกข์ ไม่ต้องทุกข์จากสิ่งเหล่านี้มากเกินไป นี่มาถึงขั้นสัมปรายิกัตถ์

จากนั้นก็ปรมัตถ์ ถึงขั้นหมดกิเลสหมดทุกข์สิ้นเชิง ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสรวมไว้ต่อสุดท้ายในสัมปรายิกัตถ์

นี่คือปฏิบัติธรรมให้ได้ครบทุกขั้น เริ่มจากระดับของชีวิตที่เขาเป็นอยู่ ซึ่งนับละเอียดก็เป็น ๓ ขั้น ภิฐฐัมมิกัตถ์-สัมปรายิกัตถ์-ปรมัตถ์ แต่พระพุทธเจ้าตรัสรวมปรมัตถ์ต่อท้ายไว้ในสัมปรายิกัตถ์ จึงเป็น ๒ ขั้น ภิฐฐัมมิกัตถ์ กับ สัมปรายิกัตถ์

ชาวบ้านอยู่กับวัตถุมาก มุ่งเอาภิฐฐัมมิกัตถ์ ก็ให้เขาทำให้ดี ต้องเอาด้านนี้ขั้นนี้ให้ดีให้มั่นใจ แต่ที่นี้พระทำทำว่าจะไม่เอาตามที่พระพุทธเจ้าตรัส อยู่ๆ จะมาตั้งสำนักปฏิบัติธรรม แต่บำเพ็ญสมณะ เจริญวิปัสสนา แล้วก็ไปเรียกเป็นปฏิบัติธรรม แลบบางที่ทำทำจะไปผูกขาดว่าปฏิบัติธรรมต้องอย่างนี้ ก็จบสิ นี่คือไม่รู้ตัวว่าเป็นการกันชาวบ้านออกไป ตัดเขาออกไปเลย ชาวบ้านก็เลยรู้สึกเหมือนกับว่าตัวเขาไม่เกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม

คุณวรวรณ: หลวงพ่อพูด ก็จริงนะ สมัยก่อนไม่มีสำนัก...

หลวงพ่อ: ในขอบเขตที่อาตมารู้เห็นได้ ไม่มี อาตมาเกิดมาตั้งนานกว่าจะเจอสำนักปฏิบัติธรรม ก่อนนั้นมีแต่สำนักกรรมฐาน

คุณวรวรณ: สมัยก่อน ปฏิบัติธรรมก็คือเป็นเนื้อเป็นตัวของชาวบ้าน

หลวงพ่อ: คือเป็นชีวิตของเรา การนำธรรมมาใช้ เรียกว่าปฏิบัติธรรม

คุณวรวรณ: ถ้าอยากทำอะไรให้มากขึ้น ก็ไปที่วัด แต่ตอนนี้ สำนักปฏิบัติธรรมเกลื่อนเลย

หลวงพ่อ: เรื่องการทำดี มีมาก ก็น่าอนุโมทนา แต่ให้ถูกหลักให้ตรงพอดี มิฉะนั้นจะกลายเป็นโค่นตัวเองไปเสีย

คุณเป๋ม: เห็นภาพ ต้องรีบ

หลวงพ่อ: ต้องรีบฟื้นฟูการปฏิบัติธรรมให้เต็ม ต้องสร้างความเข้าใจให้รู้ว่าปฏิบัติธรรมไม่ใช่แค่นั้นนะ อย่างนั้นคือสำนักปฏิบัติธรรม ที่มีโนวงเล็บว่ากรรมฐาน แต่ในสมัยโบราณไม่ต้องวงเล็บให้มากเรื่อง

คุณเป๋ม: จะใช้สำนักวิปัสสนากรรมฐาน ก็ดี

หลวงพ่อ: ก็ได้ แต่สำนักวิปัสสนา ถ้าใส่กรรมฐานต่อ ก็จะยาว เอาละ เรื่องนี้ต้องรีบ ต้องจับชาวบ้านให้ได้ก่อน คือโบราณนั้นท่านจับที่ชาวบ้าน ชีวิตพระสัมพันธ์กับชาวบ้าน พระออกมาบิณฑบาตแต่เช้าชาวบ้านก็ไปวัด มีปัญหาอะไรก็ปรึกษาหลวงพ่อ

แม้แต่ในครอบครัว เด็กทะเลาะกัน อะไรต่ออะไร ก็ไปหาหลวงพ่อช่วยอบรมมันหน่อย ช่วยตัดสิน อะไรอย่างนี้ ชีวิตพันอยู่กับวัด พระศาสนาอยู่ในชีวิตประจำวัน พระเป็นครูหลักครูสำคัญ แล้วก็มีโรงเรียน หลวงพ่อเป็นผู้ตัดสินหมด แต่ก่อนมีงานวัด ทะเลาะกันตีกัน พอบอกว่าหลวงพ่อมาแล้ว ก็เงียบกริบ

คุณเป็ม: สมัยก่อนเข้าวัดอย่างเดียว

หลวงพ่: หลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ แต่เดิมนี่หลวงพ่มา เขาก็เฉย ตีกัน ต่อ ตีหลวงพ่ด้วย

คุณเป็ม: เมื่อก่อนนี้ เราเห็นครูใหญ่พาพวกเราไปวัด เราก็มองเห็นครูใหญ่กราบหลวงพ่ เราารู้สึกว่าหลวงพ่ต้องใหญ่มาก ครูใหญ่ยังกราบหลวงพ่เลย ครูใหญ่เรียกหลวงพ่ว่าพระอาจารย์ แสดงว่าเป็นวัฏจักร ทุกอย่าง เกิดก็วัด ตั้งชื่อก็ไปหาหลวงพ่ จะแต่งงานขึ้นบ้านใหม่ ก็วัด ตาย ก็เข้าวัด

หลวงพ่: ต้องเอาชีวิตเอาความสัมพันธ์ในระดับพื้นฐานนี้ก่อน ไม่ใช่จู่ๆ ก็เน้นไปที่สำนักปฏิบัติเลย ถ้าพื้นฐานนั้นหายไปหมดกัน ถ้าเสียฐานไป พระพุทธศาสนาทั้งหมด และพอฐานหมด สำนักปฏิบัติก็ลอย พร้อมที่จะโค่น จึงต้องรีบ ซ้ำไม่ได้

คุณเป็ม: ถ้าต้องแก้กฎหมาย ก็ต้องทำ

หลวงพ่: โดยเฉพาะนักกฎหมายต้องรู้เข้าใจ และก็ต้องบอกญาติโยมให้มีความรู้เข้าใจว่าอะไรอยู่ตรงไหน...

ที่นี้ มองไปอีกแง่ ก็มีทางแก้ไขให้กลับร้ายกลายเป็นดี และจะดีมากๆ ด้วย คือถ้าจะตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ก็ทำให้เต็มความหมายจริงๆ ไปเลย ทำอย่างไร?

ก็ทำให้ครบ ๒ ตอน ให้เต็มทั้ง ๒ ชั้น คือ มีสำนักปฏิบัติธรรม อย่างที่ทำอยู่นี้ ที่จัดให้ผู้ศรัทธาจากที่ต่างๆ ทั้งใกล้และไกล มาเข้ากรรมฐาน มาเจริญสมถวิปัสสนา หรือบำเพ็ญจิตตภาวนาปัญญาภาวนากัน เพื่อ *สัมปรายกัตถ์* ถือเป็นชั้นเจาะลึกหรือเข้มข้น ก็เป็นอันว่าได้ไปชั้นหนึ่ง ก็ดีละ

(ในสำนักปฏิบัติธรรมชั้นเจาะลึก ที่มาเข้าปฏิบัติเข้มข้นในชั้นจิตต-ปัญญาภาวนานี้ ถ้าคนที่มาเข้าปฏิบัติเป็นคฤหัสถ์ น่าจะจัดให้ได้เรียนหลักสูตรทั่วไปสำหรับอุบาสกอุบาสิกา ก่อนในช่วงหนึ่งสั้นๆ แล้วจึงเข้าปฏิบัติ และหลังจากนั้น ผู้ที่สามารถ ก็อาจให้ไปช่วยสอนธรรมชั้นเบาๆ แก่เด็กเยาวชนในถิ่นได้ด้วย)

พร้อมกันนั้น ก็เอาสำนักปฏิบัติธรรมนั้นเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ธรรมของชุมชนของท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย โดยนำพาส่งเสริมให้ชาวบ้านชาวถิ่นนั้น ปฏิบัติธรรมชั้น *ทิฏฐุชัมมิกัตถ์* ในบ้าน ในครอบครัว ในที่ทำงาน ในเรือกสวนไร่นา ในชีวิตประจำวัน ให้เป็นพ่อแม่ที่ดี เป็นครูดี เป็นลูกดี เป็นศิษย์ดี เป็นเจ้าหน้าที่ดี ทำงานทำหน้าที่ขยันหมั่นเพียรซื่อสัตย์สุจริต และมีปัญญารู้เหตุปัจจัยทันเหตุการณ์ ทำถิ่นทำชุมชนของตนให้ตั้งงามเจริญพัฒนาอยู่พอดีมีความสุขความมั่นคง อันนี้ก็ชั้นหนึ่ง เป็นขั้นพื้นฐาน

ถ้าจะให้ดีจริง ก็ช่วยฟื้นฟูการบวชเรียน ให้กุลบุตรลูกถิ่นได้เรียนธรรมเรียนวินัยรู้วัฒนธรรมไทย ได้ฝึกอบรมให้เป็นบุคคลที่มีคุณค่า น่านับถือ เป็นผู้นำของบ้านของถิ่นได้

สำหรับชาวบ้านนั้น *ทิฏฐุชัมมิกัตถ์* ต้องทำให้ได้ และสัมปรายิกัตถ์ ถ้าถึงได้ ก็จะมีสมบูรณ

รวมแล้วก็คือ ต้องฟื้นฟูการบวชเรียนที่จริงจังและความอยู่ดีมีธรรมของคนถิ่นขึ้นมาเป็นฐานหรือเป็นแกน จะว่าเหมือนเป็นองค์พระเจดีย์ก็ได้ แล้วให้การปฏิบัติของสำนักปฏิบัติธรรมนี้เป็นส่วนเสริม เหมือนเป็นยอดพระเจดีย์

ถ้าทำได้แบบนี้ ก็จะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมสมนาม เต็มความหมาย ได้สองชั้น ได้ทั้ง *ทิฏฐุชัมมิกัตถ์* และ *สัมปรายิกัตถ์* ที่โยงตลอดไปถึงปรมาตถ์ เรียกได้เต็มปาก แล้วก็จะหมดปัญหา

สำนักกรรมฐานไป สำนักปฏิบัติธรรมมา*

ได้ยินคนนั้นบอกว่าจะไปปฏิบัติธรรมที่นั่น จังหวัดนั้น คนนี้
บอกว่าจะไปปฏิบัติธรรมที่โน่น จังหวัดโน่น ฟังแล้วน่าโมทนา น่า
ชื่นใจว่ามีผู้สนใจปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น คนมาทางธรรมกันเยอะ

แต่พอมานึกอีกทีว่า เอ๊ะ ที่พูดกันอย่างนั้น หมายความว่า
อยู่ที่นี้ ที่เป็นอยู่กันทุกวันๆ นี้ ไม่ได้ปฏิบัติธรรมกันเลยหรือ อยู่ที่
บ้าน เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก ไปที่ทำงาน มีตำแหน่งหน้าที่ที่กัน
ต่างๆ นั้น ไม่ได้ปฏิบัติธรรม ไม่ได้เป็นอยู่ ไม่ได้ทำหน้าที่ของตัวเอง
ให้ถูกต้อง อย่างนั้นหรือ จึงต้องรอไว้ไปที่วัดนั้น ไปที่สำนักโน้น ที่
ไกลๆ นั้น จึงจะได้ปฏิบัติธรรมกันทีหนึ่ง คราวหนึ่ง คอร์สหนึ่ง

คราวนี้ พอเจอกันอีก จึงถามอย่างที่ว่าเมื่อกี้ คนที่บอกว่า
จะปฏิบัติธรรมที่นั่นที่โน่น ก็รีบปฏิเสธว่า ไม่ใช่อย่างนั้น ฉันทก็
ปฏิบัติธรรม ดำเนินชีวิตให้ดี ทำหน้าที่ให้ถูกต้องอยู่เป็นประจำนี้
แหละ แต่ที่ว่าไปปฏิบัติธรรมนั้น คือฉันไปฝึกปฏิบัติหัดอบรม
หรือเรียนรู้เข้าใจวิถีทำจิตใจให้สงบ ได้เจริญสมาธิเจริญปัญญา
รู้จักแก้ปัญหาชีวิต ทำจิตใจให้มีความสุขได้ดีขึ้น

เมื่อได้ฟังคำตอบว่าอย่างนี้ จึงค่อยว่า ออ อย่างนี้ก็ดีนี่ แต่
ทำไมไม่บอกมาให้ชัดว่า ไปปฏิบัติธรรมในชั้นฝึกจิต ในชั้น
วิปัสสนาปัญญา หรือจะไปเจริญสมณะ ไปเจริญวิปัสสนา ก็ว่าไป

* ส่วนเพิ่มเติม เสริมเนื้อความ

เวลานี้ มีสำนักปฏิบัติธรรมมากมาย มีสำนักเกิดใหม่ ตั้งใหม่กันเรื่อย อย่างที่ว่าเมื่อกี้ คือน่าอนุโมทนา น่าชื่นใจว่ามีพระมีโยมมาปฏิบัติธรรมเอาจริงจังเอาจังกันมากขึ้นๆ

แต่ดังว่าเมื่อกี้ ความชัดเจนเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องภาษา ถ้อยคำ ถ้าพูดพรวๆ คลุมๆ ไว้ ต่อไป พอใช้กันอยู่ตัวลงตัว พอพูดขึ้นมา ก็จะทำให้คนเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดเพี้ยน

มองย้อนหลังไปในชีวิตของอาตมาเอง ๔๐ - ๕๐ ปีก่อนโน้น ในขอบเขตที่อาตมารู้ได้ เห็นได้ ไม่ได้ยินคำว่าสำนักปฏิบัติธรรม มีแต่ “สำนักกรรมฐาน” บางแห่งก็เรียกตัวเองเหมือนจะให้เห็นว่าเป็นระดับสูงหน่อยว่า “สำนักวิปัสสนา” แต่เวลานี้ “สำนักกรรมฐาน” และ “สำนักวิปัสสนา” เหมือนว่าเลือนๆ หรือหายไป มีแต่ “สำนักปฏิบัติธรรม” ขึ้นมาแพร่หลาย ขยายกันไป

ทำไม “สำนักกรรมฐาน” และ “สำนักวิปัสสนา” เลือนหายกลายเป็นมี “สำนักปฏิบัติธรรม” ขึ้นมากันใหญ่ เรื่องนี้พอจะเข้าใจได้ เป็นเรื่องของภาษา เรื่องถ้อยคำ กับความนิยมตามสภาพจิตสภาพปัญญาของยุคสมัย

ดูเมืองไทยในอดีต เมื่อเข้าสู่สมัยใหม่ คนไทยหันไปนิยมยกย่องความเจริญแบบตะวันตก หันไปตามรั้ววัฒนธรรมของเขา แกรมหันหลังให้วัฒนธรรมไทย ถึงกับดูถูกเรื่องอะไรๆ ที่ถือว่าเป็นของไทย เป็นของโบราณ ล้าสมัย คร่ำครึ

ทีนี้ เมื่อดูถูก หันหลังให้ ไม่สนใจ คนก็ยังไม่ศึกษา เรื่องเก่าๆ นั้น คนก็ยังไม่รู้ ถ้าไม่เลือนหายไป ก็รู้เข้าใจกันผิดๆ

จำได้แม่นยำว่า เมื่ออาตมาเป็นสามเณร ใกล้เคียง พ.ศ. ๒๕๐๐ คนไทยกำลังตื่นตามตะวันตก หลงวิทยาศาสตร์กันอย่างหนัก ทั้งที่ก็ไม่รู้จริง ตอนนั้น ก็อย่างที่ว่า อะไรที่เป็นเรื่องเก่าๆ ของไทย เรื่องที่สืบกันมา รวมทั้งพระพุทธศาสนา เขาดูถูกว่าล้าหลัง ไร้เขลา คร่ำครึ คำว่า “สมาธิ” อย่าไปพูด ชาวบ้านก็ห่างเหินไม่เข้าใจแล้ว ส่วนคนไทยสมัยใหม่ก็จะหัวเราะเยาะ ยิ่งคำว่า “สมณะ” ละก็ไม่ได้เรื่องเลย พอพูดถึง “วิปัสสนา” เขาก็เอาไปใส่เข้ากับการนั่งเทียน หรือนั่งทางใน ว่านั่งหลับตามองเห็นโน้นเห็นนั่น

เป็นอันว่า สมาธิ สมณะ วิปัสสนา กรรมฐาน ฯลฯ เป็นเรื่องราวด้วยคำที่คนไทยสมัยใหม่ยุคนั้น พากันเหยียดหยัน ยิ้มเยาะ

ที่นี่ ใกล้เคียง พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้นแหละ ที่อเมริกา ดินแดนยอดนิยมในฝันของคนไทยยุคนั้น คนรุ่นใหม่ของเขาเกิดขึ้นตัวหันมาสนใจคำสอนธรรมของตะวันออก เริ่มด้วยพวก Beat Generation (ขอให้ไปค้นความรู้เอาเอง) ต่อด้วยยุคของพวก “ฮิปปี” (“hippies”) แล้วก็ขบวนการศาสนาตะวันออกมากมาย (ดังเช่น Transcendental Meditation จนถึงหริภุชณะ/Hare Krishna) ฝรั่งเศสฝรั่งเศสโตหันมาสนใจฝึกนั่งสมาธิกันใหญ่ จนจะเป็นแฟชั่น

คราวนี้คนไทยสมัยใหม่ คนไปเรียนเมืองนอก ไปอเมริกา มาก ก็ชื่นชมสมาธิด้วย ใครพูดถึงสมาธิ กลายเป็นดี เป็นโก้ ตอนนั้นคนไทยเก่าๆ ก็พอจะเลิกอายเลิกกลัวที่จะพูดถึงสมาธิ เป็นต้น คนทั่วไปเปลี่ยนท่าทีมาทางสนใจกันขึ้น

ที่นี่ คนไทยนั้นห่างเหินเรื่องเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนามานาน ตอนนั้นจึงเหมือนจะฟื้นกันใหม่

ช่วงเวลานั้นก็เหมือนเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ถึงแม้สถานการณ์จะฟื้นตัวดีขึ้น แต่คำที่ดีขึ้นมาจริงจัง ก็คือ “สมาธิ” ถือว่าเป็นคำยอดนิยมได้คำหนึ่ง ฝรั่งพูดกันนัก จนต่อมาก็เข้าไปอยู่ในพจนานุกรม/dictionary ภาษาอังกฤษทั่วไปหมด คือคำว่า “samadhi” (ถอยหลังไปก่อนปี 1997 ก็ยังเป็นคำที่หาไม่ง่ายใน dict.)

ส่วนคำอื่นๆ ซึ่งห่างเหินมานาน อย่าง กรรมฐาน สมถะ วิปัสสนา คนไม่คุ้น หรือยังรู้สึกในทางไม่ค่อยดี รู้สึกแปลกๆ หรือบางทีก็มองไปในเชิงกลัวๆ อย่างน้อยว่าเป็นเรื่องยาก หรือห่างไกลตัว ไม่ชวนให้สนใจหรืออยากเข้ามาร่วม คำเดิมคำเก่าที่ว่า สำนักกรรมฐาน สำนักวิปัสสนา จึงน่าจะไม่น่าชวนใจ (บางแห่งตั้งเป็นทำนองสถานฝึกสมาธิ หรือศูนย์ฝึกสมาธิ คล้ายอย่างที่ฝรั่งมี meditation center แต่ตามหลักพระพุทธศาสนา อันนั้นมีความหมายแคบเกินไป ได้แค่สมถะ)

ที่นี่ มองในเชิงสันนิษฐาน ท่านผู้ปรารภนาดี อาจจะส่งเสริมการปฏิบัติ ที่เรียกว่าสมถะ วิปัสสนา ก็คิดหากันว่าจะใช้คำเรียกว่าอะไรดี จะได้จูงใจคน อย่างน้อยก็ให้ฟังเข้าใจสบายๆ นี่ก็คือท่านมีความคิดดี และก็มีความปรารถนาดีมากๆ ด้วย ไปๆ มาๆ ก็ใช้คำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” ขึ้นมา ซึ่งเป็นคำที่ดี และก็ใช้กันมาๆ จนคงเรียกได้ว่าติดแล้ว

แต่การปฏิบัติของสำนักปฏิบัติธรรม ที่จัดกันอยู่นั้น เป็นการปฏิบัติธรรมในความหมายของสมถะ-วิปัสสนา หรือเรื่องกรรมฐานนั่นเอง คือธรรมที่มุ่งที่เน้นในระดับของจิตต-ปัญญาภาวนา ไม่ใช่ครอบคลุมการปฏิบัติธรรมทั้งหมด ตั้งแต่ทาน ศีล & เบื้องต้น ซึ่งในสำนักปฏิบัติฯ ก็สอน แต่แค่เป็นส่วนเสริมประกอบ

เรียกให้ตรงให้พอดี

อย่างที่ว่าแล้ว เวลานี้ คำเรียกว่า “ปฏิบัติธรรม” และ “สำนักปฏิบัติธรรม” นั้น ใช้กันติดแล้ว

แต่ที่นี้ พอใช้กันติด ลงตัว อยู่ตัว ความหมายของคำว่า ปฏิบัติธรรม ก็เลยพลอยจำกัดแคบลงไปตามคำที่ใช้กันติดแล้ว นั่นด้วย คือ ที่ว่าสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ธรรมที่ปฏิบัติก็คือเรื่อง สมณะ-วิปัสสนา หรือเรื่องกรรมฐาน หรือจะเรียกด้วยคำอื่นก็ได้ เช่น จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา เอาแค่นี้ ในระดับนี้

คราวนี้ พอพูดถึงปฏิบัติธรรม-สำนักปฏิบัติธรรม คนก็ไม่นึกถึงธรรมอีกมากมายอย่างในมงคลสูตร ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน เช่นว่า “อเสวนา จ พาลานํ, ปณฺหิตานญฺจ เสวนา” ไม่คบพาล คบบัณฑิต... “มาตาปิตุอุภูจฺจํ ปุตตทวารสฺส สงฺคโห” บำรุงเลี้ยงพ่อแม่ คุณแลรวมใจลูกเมีย... “อนากุลา จ กมฺมนฺตา” ทำการงานให้เสร็จ เรียบร้อยไม่คั่งค้างหมักหมม ฯลฯ ทั้งที่ว่าธรรมเหล่านี้แหละ จะต้องให้คนทั่วไปปฏิบัติอย่างประชิดติดประจำตัว

ถ้าคนทั่วไปเข้าใจแคบเข้ามาเอาแค่กรรมฐานเป็นการปฏิบัติธรรม ก็เกิดช่องโหว่ หรือได้แค่ครึ่งๆ กลางๆ ไม่เต็ม ความหมายของการปฏิบัติธรรมอย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน

ดูตัวอย่างง่ายๆ ในพระไตรปิฎก ท่านผู้หนึ่งเล่าว่า “สุวาหํ... ปฏิปชฺชิตฺวา ตถาคตสฺส ธมฺเม” (“ข้าพเจ้านั้น...ปฏิบัติธรรมทั้งหลายของพระตถาคตเจ้า”) แล้วก็บรรยายธรรมที่ตนปฏิบัติอย่างยืดยาว ซึ่งทั้งหมดนั้น ก็คือศีล ๕ (ช.วิ.๒๖/๕๓/๙๕) นี้ก็ชัดว่าการถือศีล ๕ เป็นการปฏิบัติธรรม

อรรถกถาก็ใช้ให้เห็นไว้ชนิดครอบคลุมหมดสิ้น เช่นว่า “โลกียโลกุตตรสุขสฺส มคฺคภูตํ สีสาทิธมมํ ปฏิปชฺชิตฺวา...” (“ปฏิบัติธรรม มีศีลเป็นต้น ซึ่งเป็นทางแห่งโลกียสุข และโลกุตตรสุข”, *ศีติ.ป.๓๗๖*) การถึงไตรสรณะท่านก็เรียกเป็นการปฏิบัติธรรม (*วิมาน.ป.๒๑๖๗*)

เป็นอันว่า ถ้าจะให้ดี ก็ต้องให้คนรู้เข้าใจให้ถูกต้องว่า “ปฏิบัติธรรม” หมายความว่านำธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้ในชีวิตที่เป็นอยู่ ดำเนินไป ตั้งแต่ในใจไปจนถึงในโลกในสังคม ตลอดทั้งหมด หรือว่าทั้งในการดำเนินชีวิต และจัดกิจการสังคม

ถ้าเป็นชาวบ้าน ก็ว่า ทั้งทาน ศีล และภาวนา ถ้าเป็นพระเณร ก็ว่า ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา หรือจะพูดให้ชาวบ้านเข้าใจง่ายขึ้น ก็ยกมงคลธรรม ๓๘ ในมงคลสูตรมาให้ดู ตั้งแต่ว่า ไม่เสวนาคนพาด แต่เสวนาบัณฑิต...เล่าเรียนให้รู้เชี่ยวชาญ มีศิลปวิทยา...ไปจนถึงใจผ่องแผ้ว ผจญเผชิญอะไร จิตไม่หวั่นไหว นี่คือปฏิบัติธรรม ทั้งนั้น ใครทำได้ ก็เป็นนักปฏิบัติธรรมที่เยี่ยมยอด ควรยกย่อง

เรื่องนี้สำคัญอย่างยิ่งสำหรับปัจจุบัน ทำไมจึงว่าสำคัญนัก เราก็เห็นกันอยู่ว่า เวลานี้ ไม่ต้องพูดถึงคนไทยทั่วไป แม้แต่ชาวถิ่นชาวบ้าน ในชนบทห่างไกล ก็ถูกฤทธิ์ความตึ้นนิยมความเจริญสมัยใหม่จูงพาให้หันห่างออกไปจากธรรม จากพระศาสนา จนกระทั่งว่าเขาแทบไม่รู้จักหลักธรรมอะไรเลย การปฏิบัติธรรมที่สืบทอดมาในวัฒนธรรม ในประเพณีต่างๆ แทบไม่เหลือสาระ มีแต่รูปแบบ หรือพิธีที่เพี้ยนความหมายไปแล้ว สักว่าทำหรืออ้างกันไป พูดสั้นๆ ว่า เขาไม่รู้จักรว่า “ปฏิบัติธรรม” คือทำอะไร

ทีนี้ เมื่อชาวถิ่นชาวบ้านอยู่ในสภาพนี้ พุทธที่นั่นได้เป็นสำนักปฏิบัติธรรม หรือสำนักปฏิบัติฯ มาตั้งที่นั่น อะไรจะเกิดขึ้น

อย่างที่พูดกันมาแล้ว เวลานี้ คนพูดถึงการปฏิบัติธรรมกัน
 แค่ในความหมายของจิตตภาวนา-ปัญญาภาวนา หรือสมณะ-
 วิปัสสนา หรือง่าย ๆ ว่ากรรมฐาน ที่นี้ พอพูดว่าปฏิบัติธรรม
 ชาวบ้านก็นึกถึงว่า อ้อ... ที่ว่าปฏิบัติธรรม ก็คือไปอยู่กันในที่จัด
 ให้ อย่างนั้น ต้องแต่งตัวในชุดอย่างนั้น ไปอยู่และทำอะไรๆ อย่าง
 ที่คนที่นี่เขาทำกันนั้น เป็นเรื่องของคนพวกนั้น (ซึ่งมักมาจากที่
 อื่น ที่ไกลๆ) อยู่กันทำกัน ๗ วัน ๑๕ วัน เดือนหนึ่ง แล้วก็เสร็จ
 หมดยุ่่นไป การปฏิบัติธรรม คือทำอย่างนั้น เป็นเรื่องของคนพวก
 นั้น พวกเราไม่เกี่ยว การปฏิบัติธรรมไม่ใช่เรื่องของเรา ถ้าอย่างนี้
 ก็คือจบ ไม่ใช่จบสำเร็จ แต่คือจบสิ้น หมดยุ่่น สิ้นสุดสิ้น

ถ้าการมีสำนักปฏิบัติธรรม พาให้ชาวถิ่นชาวบ้านคิดเห็น
 มองเข้าใจไปอย่างนั้น นี่ก็ถือเป็นการแยก เป็นการกันหรือกัน
 ชาวบ้านออกไปจากการปฏิบัติธรรม ก็คือเหมือนจะไล่เขา หรือ
 ปล่อยุ่่งเขาออกไปจากพระพุทธศาสนา

จึงถึงเวลาที่พึงตื่นรู้ ทันทเหตุการณ์ ทันทสถานการณ์ เมื่อผล
 ไปแล้ว ก็ไม่ประมาท รีบแก้ไข หรือปิดช่องเสีย ถ้าไม่เอาคำเก่าคำ
 เดิมมาเรียกจำกัดลงไปว่า สำนักกรรมฐาน หรือสำนักวิปัสสนา
 ถ้ายังจะใช้คำว่าสำนักปฏิบัติธรรม ก็อาจมีคำต่อท้าย หรือใส่วง
 เล็บกำกับ เช่นว่า สำนักปฏิบัติธรรมสมณวิปัสสนา, สำนักปฏิบัติธรรม
 สมานิกภาวนา, สำนักปฏิบัติธรรม (จิตตปัญญาภาวนา), สำนักปฏิบัติ
 ธรรม (ระดับจิตปัญญา), สำนักปฏิบัติธรรมเข้มข้น ฯลฯ ให้ชัดเจนไป

ได้ทราบว่ามีบางสำนักที่ท่านยังใช้ชื่อว่าเป็น “สำนัก
 กรรมฐาน” บางทีก็มีคำต่อท้ายว่า “สำนักปฏิบัติธรรมกรรมฐาน” นี้
 ก็แสดงว่าท่านเข้มแข็ง มั่นคง ไม่ออกแวก ก็น่าอนุโมทนา

ที่นี้ ถ้ายังจะใช้อย่างที่เคยติดนิยมนั้นไปแล้วนี้ว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” เมื่อตระหนักรู้แล้ว ก็พูดอธิบายให้คนทั้งหลายทั้งปวงรู้เข้าใจหลัก รู้ขอบเขตความหมายที่แท้จริงกันให้ชัดเจน แล้วก็ใช้คำนั้นอย่างรู้กันเข้าใจกันว่า ที่เรียกว่าสำนักปฏิบัติธรรมนี้ ให้เข้าใจว่าเป็นการเรียกให้สั้น หรือใช้ตามที่ติดที่เคยชินกันไปแล้ว เมื่อพูดว่าสำนักปฏิบัติธรรม ก็ให้รู้เข้าใจกันว่ามี ความหมายในขอบเขตแค่นี้ละ ให้เข้าใจเหมือนว่ามีวงเล็บต่อท้ายว่าเป็นการปฏิบัติธรรมในระดับจิตปัญญา หรือสมถวิปัสสนา อย่างที่ว่าแล้ว

จากนั้น ถ้าให้ดี ถ้าจะให้สมบูรณ์ เมื่อจะเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ก็อาจตั้งใจทำให้เต็มความหมายของการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังเต็มที่ หรือเต็มระบบครบวงจรไปที่เดียวเลย เช่นว่า วางระบบวิธีจัดดำเนินการ ให้สำนักปฏิบัติธรรม ที่รู้กันว่าเป็นระดับจิตปัญญา หรือสมถวิปัสสนา ซึ่งตั้งอยู่ที่วัด หรือในชุมชนนี้ เป็นศูนย์พลังที่จะนำจะพาจะหนุนเสริม (หรือแม้กระทั่งมาต้อนรับ) ให้ประชาชนโดยรอบ ตั้งแต่ชาวบ้านชาวถิ่นที่นั่นทั้งหมด พาปฏิบัติธรรมในระดับของตนๆ ทั่วกัน หรืออย่างจริงจังชัดเจน

นี่คือ ให้ปฏิบัติธรรมกันในความหมายพื้นฐานที่ว่า เอาธรรมมาใช้ เอามาปฏิบัติในชีวิตของแต่ละคน ในการอยู่ร่วมกัน ในการเป็นอยู่ทำกิจหน้าที่ให้ถูกต้องจริงจังตั้งงามสุจริตให้สัมฤทธิ์ความมุ่งหมาย ตั้งแต่เป็นพ่อแม่ลูกในบ้าน ไปจนถึงเป็นผู้บริหารปกครองบ้านเมือง ธรรมของพ่อ ธรรมของแม่ ธรรมของลูก ธรรมของครูอาจารย์ ธรรมของพ่อค้าแม่ค้า ธรรมของข้าราชการ ธรรมของคนทุกอาชีพ จนถึงพระราชามหากษัตริย์ มีทั้งนั้น ก็ให้ทุกคนปฏิบัติธรรม ทำหน้าที่ของตัวและพัฒนาคุณสมบัติทั้งหลายขึ้นมาที่จะให้มันดีมันเจริญอกงาม ปฏิบัติธรรมกันให้ได้แบบนี้

เป็นมาอย่างไร จึงได้เป็นไปอย่างนี้

เรื่องราวที่เป็นไปอย่างที่ได้ว่ามา ทำให้นึกมองเห็นภาพของวัดที่อยู่กับวิถีชีวิตและชุมชนไทยในอดีต

วัดเป็นสมบัติสาธารณะ เป็นวัดของถิ่นของหมู่บ้าน ทุกคนในถิ่นในหมู่บ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน วัดเป็นแหล่งแห่งคุณค่า เป็นหน้าต่างาของถิ่นของชุมชน ทุกคนมีความภูมิใจในวัดของตน และอยากช่วยกันดูแลรักษาทำวัดให้เป็นที่น่าภูมิใจของถิ่นของชุมชน

วัดเป็นที่อยู่ที่ทำกิจทำวัตรเป็นที่บำเพ็ญสมณธรรมของพระ โดยมีหลวงพ่พระประธานเป็นศูนย์รวมใจที่ทุกคนไปเคารพบูชา บรรดาพระสงฆ์และญาติโยมมาชุมนุมพบปะพร้อมกันข้างหน้าหลวงพ่พระประธาน ญาติโยมบำรุงเลี้ยงพระสงฆ์ด้วยปัจจัยสี่ พระสงฆ์ให้ศีลแสดงธรรมสั่งสอนญาติโยมให้อยู่ในศีลในธรรม ให้รักษาศีลเป็นพื้นฐานและให้ปฏิบัติธรรมอื่นทั้งหลายที่ต่างคนต่างๆ กันไปหรือยิ่งขึ้นไป

วัดเป็นที่อ้างที่อิงของทุกคนตลอดชีวิต พอถูกเกิดก็มาขอให้หลวงพ่ตั้งชื่อ และหรือทำบุญตัดผมไฟ ต่อจากนั้นก็มีการที่วัดให้มาร่วมงานร่วมทำบุญกันเรื่อยไป พอโตเป็นหนุ่ม ก็มาบวชเรียนจำพรรษา เป็นผู้ใหญ่ผู้เฒ่าชรา ก็มาอยู่วัดนอนที่ศาลารักษาอุโบสถฟังธรรมบำเพ็ญภาวนา ถึงวาระอายุขัยไปจากโลกนี้ ถูกหลานญาติมิตรก็นำมาวัดบำเพ็ญกุศลปลงศพให้ ต่อจากนั้น ก็มีการทำบุญอุทิศให้ตามแต่จะระลึกถึงกันสืบต่อไป

วัดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และสอนธรรมที่จะนำไปปฏิบัติ ชาวบ้านมาวัดกันทุกรุ่งทุกวัย ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า มาวัดก็ปฏิบัติธรรมกันเห็นชัดๆ ตั้งแต่ทานแต่ศีล และฟังธรรมเป็นต้นไป ครั้นมีธรรมที่ได้ฟังได้รู้แล้วก็เอาไปปฏิบัติ ที่บ้านที่ทำงานและในการเป็นอยู่ดำเนินชีวิตกันต่อไป

วัดเป็นศูนย์รวมแหล่งกลางที่ทำกิจกรรมดีงามของหมู่บ้าน ของชุมชน เป็นที่ฝึกคนในการปฏิบัติธรรมยิ่งขึ้นไป ทั้งแบบรู้ตัว และไม่ต้องรู้ตัว ผู้ใหญ่มีปัญหาชีวิตเรื่องบ้านเรื่องในชุมชน ก็มาปรึกษาหลวงพ่อก็ได้ เด็กเล็กเด็กน้อยก็มาเล่นมาวิ่งไล่กันในวัด อยู่ในสายตาของพระที่จะบอกจะสอนด้วยเมตตา เช่นว่า ให้เด็ก รักกันช่วยกัน ไม่รังแกกัน รู้จักความยุติธรรม มีความสามัคคี

เด็กโตขึ้นมาหน่อยตั้งแต่ราว ๗ ขวบ ก็เริ่มไปมาระหว่าง บ้านกับวัด และบางทีโรงเรียนด้วย บางคน เข้า เอาปืนโตไปถวายเป็น หลวงพ่อหลวงพี่ กินข้าวที่วัด แล้วไปโรงเรียน พักเรียนกลางวัน ก็วิ่งก็เล่นได้ร่มหมู่ไม้ในบริเวณวัด เลิกเรียน ถ้าไม่ไปกินข้าวมือ เย็นที่เก็บจากกลางวันไว้ที่วัด ก็กินข้าวเย็นที่บ้านแล้ว จึงไปวัด พักบ้าง เล่นบ้าง คำลาก็ไปอยู่กันที่นอกชานหอสวดมนต์ ไม่ต้องไปเอะอะที่กุฏิพระหรือหลวงพี่ พระมาทำวัตรค่ำ ก็สวดมนต์ด้วย หลังจากนั้นก็นั่งกันดูหนังสือกัน ถ้ามีพระหรือรุ่นพี่มาเล่านิทาน ให้ฟัง ก็ยิ่งดี ถึงเวลาอันควรก็นอนหลับกันที่หอสวดมนต์นั่นเอง

ที่ว่ามานี้ หมายถึงวัดทั่วๆ ไป ที่คนไทยรู้จักเป็นสามัญ ใน ถิ่นบ้านหรือย่านใกล้ชุมชน แต่ถ้าเป็นวัดป่า ก็เป็นธรรมดาอยู่เอง ว่ามีลักษณะเฉพาะตามชื่อที่บอกอยู่แล้วในตัว ว่าอยู่ในถิ่นไกล ห่างชุมชน และเป็นที่พระมุ่งมาปลีกหลีกเร้นระดมเพียรในการ ปฏิบัติขัดเกลา โดยสัมพันธ์กับชาวบ้านเพียงกลุ่มหมู่เล็กๆ ย่อยๆ

ตามที่ว่ามาจะเห็นว่า คำว่า “วัด” มีความหมายไม่เพียงครอบคลุมคำที่คิดขึ้นมาใช้กันใหม่ว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” เท่านั้น แต่กินความกว้างลึกที่ครอบคลุมกว่าคำที่ว่านั้นมากมาย เช่นในทางนิเวศและเนื้อตัวของชีวิต ถ้ามีวัดอยู่ สำนักปฏิบัติธรรมก็เป็นได้แค่หน่วยย่อยที่มาแทรกมาซ้อน หรืออย่างดีก็มาเสริมเติมเน้นคุณสมบัติด้านหนึ่งของวัดนั้น แต่ก็ไม่พ้นปัญหาในข้อที่ได้ถูกจำกัดความหมายให้แคบให้มองเขวไปเสียแล้วว่าเป็นธรรมที่จำเพาะสมถกัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ในขอบเขตที่นับว่ายังคงมีความหมายไว้ได้ก็คือ บางวัดมีสถานที่เหมาะ และมีพระอาจารย์สอนกรรมฐาน คือสอนการฝึกปฏิบัติสมถวิปัสสนา ก็จัดสถานที่เป็นสัดส่วนพิเศษให้สำหรับผู้ที่ต้องการมาเข้าอยู่ฝึกปฏิบัติ แล้วก็เรียกชื่อตรงไปตามนั้นว่า สำนักกรรมฐาน เหมือนเป็นหน่วยย่อยที่ซ้อนอยู่ในวัด ก็พอไหว (หรือบางวัดต้องการให้เห็นความเน้นจำเพาะ จะตั้งชื่อว่าเป็นสำนักวิปัสสนา ก็ยังพอรักษาความเป็นวัดไว้ได้)

แต่จะอย่างไรก็ตาม วัดก็พึงทำบทบาทหน้าที่พื้นฐานของวัดอย่างที่ว่ามาแล้ว แก่พุทธบริษัทและบรรดาประชาชน ไม่ละเลย ไม่ทอดทิ้ง ไม่ข้ามไป

ทีนี้ ที่ท่านนำคำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” มาใช้อย่างนี้ และเราคิดว่าท่านทำด้วยความปรารถนาดีมากที่สุดที่เดิวนั้น คือมาคิดว่า ในระยะที่ผ่านมาไม่ใช่น้อยนี้ ต้องยอมรับว่า วัดทั้งหลายถ้าไม่ถึงกับว่าส่วนใหญ่ ก็มากมาย ได้ละเลยหรือย่อหย่อนในการทำหน้าที่ของวัด ไม่ใส่ใจแนะนำสั่งสอนให้พระให้โยมศึกษาปฏิบัติธรรมอะไร สมถวิปัสสนา จิตตภาวนาปัญญาภาวนา ไม่ใส่ใจ เอาแต่เรื่องจะหาเงินทองรายได้ สร้างโนนสร้างนี่ ฯลฯ

ทีนี้ ญาติโยมก็มีไม่น้อยที่มีศรัทธามีฉันทะ อยากจะศึกษา จะปฏิบัติจะเจริญภาวนา แต่ไม่รู้จะไปที่ไหน ไปๆ มาๆ มีผู้รู้ผู้นำ พอจะเห็นทาง เมื่อหาครูอาจารย์ได้ หรือมีกัลยาณมิตรที่นำได้ ก็ รวมกลุ่มกัน หาที่หาทาง จัดเป็นรายการไปเข้าวิเวก หรือเข้า คอร์สศึกษาปฏิบัติในแบบที่ตกลงหรือพอใจ จะเรียกชื่อการ ปฏิบัตินี้อย่างไร ก็ยังเอายุติไม่ได้ แต่ก็คือเป็นเรื่องของศรัทธา เป็นความใฝ่ธรรม ที่นำอนุโมทนา ควรหาทางสนองสนับสนุน

ฝ่ายท่านผู้รู้ผู้อยู่ในวงที่ถือว่ามีความรับผิดชอบ ได้เห็น สภาพที่เป็นไปอย่างนี้ ก็คิดสนองสนับสนุนอย่างที่ว่า อย่างน้อย ก็พยายามให้มีที่ไปเข้าศึกษาปฏิบัติอย่างนั้น จนออกมาเป็นชื่อ ว่าสำนักปฏิบัติธรรมดังที่ว่าเป็นเจตจำนงที่ดีงาม แต่เมื่อเห็น ช่องเห็นร่องไม่มีติดขัด มาช่วยกันปิด ก็ยอมจะดี

ในที่สุด ที่สำคัญก็คือวัดนั่นเอง ที่ทุกคนควรช่วยกันหนุน ให้ฟื้นชีวิตขึ้นมา ฟื้นความหมาย ฟื้นฟูบทบาทหน้าที่ ในการเป็น แหล่งเป็นศูนย์กลางสอนนำแผ่ขยายการศึกษาปฏิบัติธรรมทุก ชั้นทุกระดับให้ถึงแก่ทุกชีวิตทั่วถิ่นทั้งชุมชน ให้เจริญในธรรมใน ประโยชน์สุขยั่งยืนนานทั่วถึงกัน

การวัดที่น่าจะช่วยกันเพียรในงานฟื้นฟู ให้วัดสมัยนี้ไม่ แพ้วัดโบราณ อย่างหนึ่งที่ต้องถือเป็นสำคัญ คือให้วัดสามารถจัด นำเด็กตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ให้มีฉันทะที่จะไปใช้วัดเป็นที่พัฒนา ชีวิตสู่ความเจริญงอกงามที่ผู้รักธรรมพึงชื่นชม

รู้ไทย เข้าใจฝรั่ง ทำให้เต็มตามธรรม

อย่างไรว่าเมื่อกี้ เหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันครั้งสำคัญให้คนไทยสมัยใหม่หันมาสนใจเรื่องสมาธิ หรือการปฏิบัติธรรมในระดับจิตปัญญา หรือสมถะวิปัสสนา ก็คือการที่ฝรั่งต้นนิยมสมาธิ

ฝรั่งนั้น เมื่อแรกสนใจสมาธิ ไม่มีคำของตัวที่จะเรียก ก็หาคำเทียบพอให้เห็นเป็นเค้าอย่างคลุมๆ ว่า meditation ซึ่งก็ใช้กันไปพอรู้ ต่อมา หาคำสื่อกันไปๆ ก็ว่าคำใกล้เคียงที่สุดคือ concentration แต่ก็ไม่แนบเนียนสนิทใจ ในที่สุดจึงใช้ทับศัพท์ว่า “samadhi” ไปเลย อย่างไรว่าแล้ว แต่คำคลุมๆ มั่วๆ ที่เป็นของเขาเองว่า meditation ก็ยังใช้อยู่ โดยเฉพาะสำหรับคนทั่วไปในวงนอก

ที่นี้ นานต่อมา เมื่อได้เรียนรู้มากขึ้นว่า ที่แท้นั้นมีการแยกอีก คือ สมาธินั้นเป็นสมถะ แปลว่าความสงบ ซึ่งแปลได้ว่า tranquillity เป็นการปฏิบัติกับจิต และยังมีการปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งเหนือขึ้นไป โดยใช้สมาธินั้นแหละเป็นฐาน เป็นการปฏิบัติทางปัญญา เรียกว่าวิปัสสนา เขาก็หาคำเทียบให้ว่า insight

ที่นี้ ทั้งสมาธิ ที่เป็นสมถะ และวิปัสสนา สองอย่างนี้เป็นการพัฒนา เรียกว่า “ภาวนา” จึงแยกเป็นสมถภาวนา กับวิปัสสนาภาวนา ฝรั่งก็ต้องหาคำที่จะแปลภาวนา ก็ได้คำว่า development ก็เลยมี สมถภาวนา/tranquillity development กับวิปัสสนาภาวนา/insight development

แต่ development นั้น แม้จะเป็นคำแปลตรงศัพท์ ก็ไม่ค่อยได้ความรู้สึก คนทั่วไปวงนอกจึงยังชอบใช้คำเก่าที่กว้างๆ คลุมๆ แม้จะมั่วๆ แต่สื่อถึงความรู้สึกได้สะดวกหน่อย ก็เอา meditation มาใช้เป็นภาวนาอีก

ตามที่ว่านี้ ภาวนา ๒ ก็จึงเป็น สมถภาวนา/tranquillity meditation กับวิปัสสนาภาวนา/insight meditation

เป็นอันว่า ไปๆ มาๆ สำหรับฝรั่งทั่วไปในวงนอก ไม่ว่าจะ เป็นสมาธิ หรือสมถะ หรือวิปัสสนา ก็เรียกคลุมๆ มั่วๆ ว่า meditation ทั้งนั้น

ทีนี้ เมื่อมองอย่างคนสมัยใหม่ที่มาในแนวทางอย่างฝรั่ง ก็ ควรจะเข้าใจฝรั่งกันหน่อย

ก่อนพูดถึงฝรั่ง ขอย้ำทวนความหมายของการปฏิบัติธรรม อีกทีหนึ่งว่า การปฏิบัติธรรม ก็คือการนำธรรมมาใช้ เอาธรรมมา ปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิต ในการทำกิจหน้าที่ ให้ถูกต้อง เกิดผลดี เป็นประโยชน์สมความมุ่งหมายที่แท้ ตั้งแต่เป็นพ่อเป็นแม่ที่ดี เป็นลูกดี เป็นครูดี ข้าราชการดี ผู้ปกครองที่ดี เป็นพระดีเณรดี

ธรรมที่จะปฏิบัติ ก็จำแนกให้เห็นง่าย เช่นให้ชาวบ้านปฏิบัติ ทาน ศีล ภาวนา ให้พระสงฆ์ปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น

ธรรมเดียวกันนั้นแหละ มีวิธีแยกหรือจำแนกอีกแบบหนึ่ง ซึ่งเหมาะที่จะพูดในที่นี้ คือ แยกตาม “อรรถะ” (เรียกง่ายๆ ว่า “อรรถ”) คือจุดหมายหรือประโยชน์ที่ชีวิตพึงได้พึงถึง ๒ ระดับ คือ

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถ์ ประโยชน์ปัจจุบันทันตา ประโยชน์นี้ใน ชีวิตนี้ หรือจุดหมายที่ตาเห็น คือ สุขภาพ ทรัพย์ ยศ เกียรติ ไม้ตรี ชีวิตครอบครัว ที่ดีงาม พรั่งพร้อม เป็นประโยชน์ มีความสุข

๒. สัมปรายิกัตถ์ ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์เลยชีวิตนี้ ไป หรือจุดหมายสูงล้ำเลยตาเห็น คุณค่าทางจิตใจทางปัญญา ความสุขในจิตใจ สวรรค์ จนถึงจิตเป็นอิสระ หลุดพ้น นิพพาน

(ตรงที่จะข้ามไป ไม่ต้องอ่านก็ได้: **อสังกะ** คือ ประโยชน์ หรือจุดหมายของชีวิตนี้ บ่อยครั้งแยกเป็น ๓ คือ ทิฐฐัมมิกัตถ์ สัมปรายิกัตถ์ และปรมัตถ์ แต่ในพุทธพจน์ พระพุทธเจ้าตรัสเพียง ๒ โดยทรงรวมปรมัตถ์ไว้ในสัมปรายิกัตถ์ คงเพื่อความสะดวกเห็นง่ายชัดเจนแก่ชาวบ้านหรือคนทั่วไป ที่มองเรื่องของตัวเอง ได้แก่ทิฐฐัมมิกัตถ์ แล้วนอกนั้นก็เป็นเรื่องที่เลยผ่านไป ปรมัตถ์ก็ต่อสุดท้ายในสัมปรายิกัตถ์ ดังที่ตรัสอนุภาติเสสนิพพานธาตุว่าเป็นสัมปรายิกะ, *สุ.อิติ.๒๕/๒๒๒/๒๕๘*; พระสารีบุตรแยกอสังกะนั้นให้เห็นชัดเป็น ๓ ระดับ ในคัมภีร์นิกายเทวต, เช่น *ขุ.ม.๒๘/๒๘๒/๒๐๕*; *๓๒๐/๒๑๗*; *ขุ.จ.๓๐/๖๗๓/๓๓๓*)

ที่นี้ ในยุคที่ฝรั่งหันมาตื่นนิยมสมาธิกันนั้น อเมริกาได้มีความเจริญทางวัตถุอย่างมาก ถึงกับเรียกตัวเองว่าเป็นสังคมมั่งคั่งพร้อม (affluent society, คำนี้เกิดในปี 1958/๒๕๐๑) พุดตามหลักอสังกะเมื่อ ก็คือเขาถือว่าเขาได้ลุถึงทิฐฐัมมิกัตถ์สำเร็จไปแล้ว เขาจึงไม่ได้คิดหาธรรมอะไรในระดับนั้น

ในทางตรงข้าม คนอเมริกันภูมิใจด้วยซ้ำ เขาภูมิใจนักหนาว่าสังคมของเขามีนักประดิษฐ์นักผลิตที่เก่งกาจ และคนของเขาก็ขยันหมั่นเพียรมาก ทำให้อเมริกาเจริญก้าวหน้าทางวัตถุยิ่งใหญ่ทางเศรษฐกิจ คือได้ทิฐฐัมมิกัตถ์เป็นอย่างดีแล้ว เพราะเขามี work ethic ที่ยอดเยี่ยม นี่ก็คือเขาถือว่าเขามีและเขาได้ปฏิบัติธรรมในระดับทิฐฐัมมิกัตถ์อย่างดีเลิศอยู่แล้ว ดีมาแล้ว เขาจึงไม่มองหาธรรมในระดับทิฐฐัมมิกัตถ์ที่อื่นไหนอีก แต่ที่เขาขาดก็คือธรรมที่สูงเลยขึ้นไปเป็นสัมปรายิกัตถ์ต่างหาก

ปัญหาหนักของเขาอยู่ที่ว่า ทั้งที่มั่งคั่งพร้อมเต็มที่แล้ว แต่ชีวิตก็ไม่มีความสุข ใจแสนจะทุกข์ ฝรั่งบรรยายสภาพสังคมและปัญหาจิตใจของผู้คน ในช่วงต้น เขามักพูดถึง anxiety (ความหวั่นหวาดกระวนกระวาย) จากนั้น stress (ความเครียด) ก็เด่นขึ้นมา และคำอื่นที่สำคัญก็เช่น depression (ความหดหู่ซึมเศร้า)

ที่เวลานั้นคือสภาพจิตใจของฝรั่ง เฉพาะอย่างยิ่ง คนอเมริกัน เวลานั้น แล้วพวกคนรุ่นใหม่ส่วนกระแสยุคแรกซึ่งเปื้อนหายสังคมนของเขาว่า purposeless/ไม่มีจุดหมาย และ joyless/ไร้ความสุข ก็ผละหนีปฏิเสธสังคมนของตัวเอง พวกกันแสวงหาทางออกต่าง ๆ ซึ่งก็ทำให้สังคมนยังมีปัญหาซ้อนขึ้นมา ทางหนึ่งก็คือสารเสพติด ตัวเด่นในยุคแรกๆ ก็คือ LSD ซึ่งอเมริกาต้องออกกฎหมายมาคุมในปี 1965/๒๕๐๘ ตามมาด้วยตัวอื่นๆ รวมทั้งกัญชา แล้วก็ปล่อยตัวละทิ้งระเบียบแบบแผนของสังคมน แม้แต่เสื้อผ้าการแต่งตัว แล้วก็มั่วทางเพศ แล้วทางสำคัญก็คือมาพบ “สมาธิ” ของศาสนาจากตะวันออก เริ่มตั้งแต่ Zen

ฝรั่งซึ่งชีวิตเครียด ใจเร่าร้อน กลุ่มกังวล มาเจอสมาธิ ได้ปราโมทย์ (ชื่นบาน) ปีติ (อิ่มใจ) ปัสสัทธิ (ผ่อนคลาย) สุข (โล่งสบายฉ่ำใจ) และสมาธิ (สงบแน่ว) ก็เท่ากับได้ตัวแก้ปัญหามา ตรงข้ามกับทุกซ์ ก็ติดใจ สำนักและขบวนการศาสนาตะวันออก ก็เข้าอเมริกา และเติบโตกันใหญ่ พวกดารา บ้างก็มาเป็นลูกศิษย์โยคี มีครู คือครู (“guru” กลายเป็นคำฝรั่งที่ไ้ขึ้นมากำหนึ่ง คนไทยพยายามพูดตามเสียงฝรั่ง กลายเป็น “กูรู”) พวก the Beatles ที่โด่งดังสะท้านโลกเวลานั้น ก็มาเป็นลูกศิษย์ของมหาฤาษีเมเฮษโยคี ร่วมขบวนการ TM (Transcendental Meditation) บางคนก็ถึงกับไปเข้าปฏิบัติที่สำนักในอินเดีย ทำให้ผู้คนเมืองฝรั่งยิ่งตื่นสมาธิ พองใจกับ meditation กันนักหนา

เอาละ เล่ามามากแล้ว พอให้เห็นชัดว่า สังคมฝรั่ง มืออเมริกัน เป็นผู้นำ ที่เขาตื่นสมาธิ เพื่ออง meditation กันนั้น เขาขาดและเที่ยวหา แล้วก็มาปฏิบัติธรรมระดับสัมปรายิกัตถ์ ส่วนธรรมระดับทิวฐฐัมมิกัตถ์ เขาถือว่าเขาทำเขาถึงอย่างดีเต็มทีแล้ว

เมื่อได้ฟังเรื่องของสังคมตะวันตกช่วงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้
อย่างนี้ คนไทยก็ต้องมองดูอย่างรู้เท่าทัน โดยที่วาทังเข้าใจเขา
แล้วก็ต้องมองดูตัวเองให้เห็นชัดด้วย

บอกแล้วว่า เมื่อเข้ายุคสมัยใหม่ คนไทยหันไปตื่นนิยมหรือ
ถึงกับคลั่งไคล้ความเจริญและวัฒนธรรมตะวันตก พร้อมกับละ
ทิ้ง หันหลังให้ บางทีก็ถึงกับดูถูกสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะ
วัฒนธรรมไทยของตัวเอง

สภาพนี้ออกไปหรือลงไปถึงคนถิ่นชาวบ้านในชนบททั่วไป
หมด คนกรุงคนเมืองตื่นเมืองนอก คนบ้านนอกก็ตื่นตามคน
เมืองคนกรุง วัฒนธรรมประเพณีที่สืบกันมาเสื่อมหายไป ที่เหลือ
อยู่ ก็เป็นเพียงรูปแบบหรือสักว่าเป็นพิธี แล้วก็เพี้ยน บางที่ถึงกับ
ประโยชน์หาย กลายเป็นโทษ ชาวถิ่นชาวบ้านห่างเหินธรรม
เป็นอยู่เลี้ยงดูครอบครัวประกอบอาชีพโดยไม่รู้จักคิทธิปฏิบัติ หรือ
ชมราวาธรรม คือ ๕ ว่าแค่ปาก สังคหวัตถุ ๔ ไม่ต้องพูดถึง

ประเพณีบวชเรียนที่อย่างน้อยในเวลา ๓ เดือน ช่วยเตรียม
หนุ่มไทยให้เป็นคนสุกมีวุฒิภาวะ พร้อมทั้งจะรับผิดชอบชีวิต ตั้ง
ครอบครัว และเข้าสู่สังคม นอกจากหดเวลา ลดจำนวนคน หรือ
แทบหายไปแล้ว ก็เหลือแค่พอเป็นพิธี แถมใช้จ่ายเงินทองเพื่อ
เอาหน้าตา หมดสาระในการศึกษา เป็นความเสื่อมที่ต้องถือว่า
เป็นความสูญเสียเนื้อตัวของพระพุทธานุภาพอย่างแทบจะหมด
ไปจากสังคมไทย ในขณะที่สังคมไทยนั้นก็ยิ่งล้าหลัง ยากจนลง
เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ทุกอย่างโทรมทราม ชนบทซึ่ง
เป็นส่วนใหญ่ของประเทศอ่อนเปลี้ย ของดีที่ข้างนอกที่ตัวไม่มี ก็
รับเอามาแทบไม่ได้ ของดีที่มีข้างใน ก็ร่วงโรยหล่นหายหมดไป

รวมความอย่างไร้ที่แล้ว เมื่อฝรั่งถือตัวว่าทฤษฎีธรรมมีกัตต์
ของเขามีพร้อมเต็มที่ เขาได้ปฏิบัติธรรมของเขาดีอยู่แล้ว แต่ยังมี
ขาดล้มปรายกัตต์ เขาจึงตั้งนหาการปฏิบัติธรรมบำเพ็ญสมาธิ
เจริญจิตตภาวนา ปัญญาภาวนา จะเอา meditation

แต่ฝ่ายสังคมเมืองไทยนี้ ขาดแคลนทฤษฎีธรรมมีกัตต์นักหนา
และคนก็ไม่รู้จักไม่เข้าใจไม่สนใจห่างเหินออกไปจากการปฏิบัติ
ธรรมเพื่อทฤษฎีธรรมมีกัตต์นั้น ตั้งแต่ในบ้านในครอบครัว อ่างว้างไป
ทั่ว พอจะให้คนปฏิบัติธรรมกัน เราก็มุ่งไปหาล้มปรายกัตต์ จัด
เพิ่มขยายกันใหญ่ ธรรมระดับทฤษฎีธรรมมีกัตต์ก็จนรอดต่อไป

ฝรั่งที่ภูมิใจกับ work ethic ของเขาว่าทำให้ได้ทฤษฎีธรรมมีกัตต์
นำลึ้นนั้น ก็ลึ้มมองว่าได้โทษได้ทุกข์มาด้วย ตัวอยู่กับ “pursuit
of happiness” ก็ได้แต่ไล่หาความสุข ไม่ถึง American Dream
สักที อย่งที่กลุ่มที่เคียดกันนักหนาจนมาหาสมาธินั้นแหละ

ที่นี้ ทั้งฝรั่งก็ไม่รู้จัก ทั้งไทยก็ไม่มองดู work ethic ที่พระ
พุทธเจ้าทรงสอนไว้ ซึ่งจะให้ได้ทฤษฎีธรรมมีกัตต์ ที่มีล้มปรายกัตต์
ประกบแถมไว้ ให้มีปัญญาที่รู้จักจัดรู้จักใช้ทฤษฎีธรรมมีกัตต์อย่าง
ถูกต้อง เป็นธรรม เป็นประโยชน์แท้จริง โดยมีจิตใจที่มีสุขเป็น
อิสระ ไม่เป็นชาวบ้านที่เอียงดิ่งไปข้างเดียว ได้แค่ทฤษฎีธรรมมีกัตต์
ที่ฟุ้งด้วยโทษด้วยทุกข์ หรือมัวหาแต่ล้มปรายกัตต์แล้วติดเพลน
อยู่กับความสุขในสมาธิเป็นต้น จนจะกลายเป็นประมาทไปเสีย

ที่พูดว่าจะไปปฏิบัติธรรม หรือว่าจะไปเข้าปฏิบัติ ที่สำนัก
ปฏิบัติธรรมนั้นนี้ ที่นั่นที่นี้ นั่นก็ดี ควรอนุโมทนา เหมือนคนในวง
งานกิจการต่างๆ ไปเข้าค่าย ได้ย้าทวนหรือฝึกฝนพัฒนาต่อเติม
เสริมให้ชินชานาญอยู่ตัวเข้าเป็นเนื้อตัวของชีวิตที่เป็นจริงต่อไป

แต่ไม่ใช่ปฏิบัติธรรมแค่นั้นเวลาไปเข้าสำนักเข้าค่ายอย่างนั้นเท่านั้น ต้องสืบต่อให้เป็นไปในชีวิตที่เป็นอยู่เป็นจริงได้ตลอดเวลา

แล้วที่สำคัญ วัดไหนมีชื่อว่าเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ก็ทำให้ครบให้เต็มที่เต็มความหมายไปเลย นอกจากจัดการฝึกปฏิบัติแก่ผู้มาเข้าคอร์สแล้ว ก็เป็นศูนย์กลางเร่งเร้าส่งเสริมให้ชาวบ้านชาวดินได้ปฏิบัติธรรมในระดับทิวस्थัมมิกัตถ์ พร้อม หรือคู่ไปด้วย

โดยเฉพาะในยุคที่บ้านแตกครอบครัวแยก พ่อแม่ห่างเหินไปไม่ได้ดูแลอบรมลูก ไม่ว่าจะเพราะไปหางานทำอาชีพในเมืองหรือด้วยเหตุใดก็ตาม หรือมีแต่ตายายเลี้ยงหลาน ก็ต้องให้วัดพุ่งเป้าเข้าไปถึงเด็กถึงเยาวชน ช่วยฟื้นฟูบ้านพยุงครอบครัวไว้ หาทางให้เด็กถึงกันกับวัด ได้เล่าเรียนมีการฝึกอบรม จะด้วยบวชเณรภาคฤดูร้อน ฤดูไหน หรือด้วยวิธีใด ก็ให้เป็นงานเป้าหมายที่มุ่งทำให้ได้

เฉพาะอย่างยิ่งต้องช่วยฟื้นฟูการบวชเรียนของท้องถิ่น ให้เหล่ากุลบุตรที่เข้ามาถึงข้างใน ได้มีการเรียนการฝึกการศึกษาอย่างจริงจัง ที่จะให้เขาได้เป็นทิด ที่เป็น “จิต” คือเป็นบัณฑิตเป็นคนมีคุณค่า ที่ผู้คนนับถือได้ เป็นคนสูง เป็นผู้ใหญ่ เป็นหลักให้แก่ครอบครัว แก่ชุมชน แก่สังคม ได้อย่างมั่นใจ

นี่คือประโยชน์ที่สังคมไทยกำลังเรียกร้องต้องการอย่างยิ่งจากการปฏิบัติธรรม ในบัดนี้

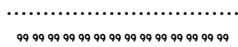
ถ้าให้ดี สำนักปฏิบัติธรรมที่วัด ข้างในก็จัดให้ผู้มาเข้าสำนักได้ปฏิบัติธรรมขั้นสัมปรายิกัตถ์ ที่ลงลึกเลอล้ำเข้มข้น และในเวลาเดียวกัน ก็เหมือนเป็นศูนย์กลางออกไปหนุนนำส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรม ซึ่งเน้นขั้นทิวस्थัมมิกัตถ์ ที่บ้าน ที่ทำงาน ที่โรงเรียน ในชุมชน ในท้องไร่ท้องนา ฯลฯ ให้ทั่วถิ่นไทยเป็นถิ่นธรรม

พระที่วัด ต้องช่วยพ่อแม่ ช่วยปู่ย่าตายาย ช่วยคุณครู ให้ได้เคียงข้างเยาวชน ให้พากันเกิดความรักบ้าน รักโรงเรียน ช่วยกันฟื้นฟูฟื้นฟูให้น่าภูมิใจ ให้ชาวถิ่นเศรษพตนเองได้

ผู้มาปฏิบัติธรรมระดับสัมปรายิกัตถ์ในสำนักนั้น ซึ่งมากท่านเป็นผู้สำเร็จวิทยุธรรมมิกัตถ์มาอย่างดีแล้ว ก็สามารถเป็นกำลังหนุนให้วัดทำงานแผ่ธรรมเข้าถึงชุมชน ช่วยฟื้นฟูด้วย

เมื่องานดำเนินไป สำนักปฏิบัติธรรมนี้ ซึ่งทั้งนำผู้มาเข้าสำนัก และพาชาวถิ่นชาวบ้าน ให้ปฏิบัติธรรม ก็เป็นอันได้ให้มีการปฏิบัติธรรมทั่วตลอดทั้งวิทยุธรรมมิกัตถ์และสัมปรายิกัตถ์ (รวมไปถึงปรมัตถ์ดังที่ว่า) ก็จะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่สมนามอย่างสมบูรณ์

ในยามที่ประเทศชาติกำลังขาดแคลนมีความต้องการอยู่นี้ สำนักปฏิบัติธรรมที่จริงแท้สมบูรณ์ ก็จะมาช่วยทำหน้าที่ฟื้นฟูธรรม ฟื้นฟู ฟื้นฟูไทย ทำเมืองไทย ให้เป็นเมืองธรรม เมืองทอง อย่างที่เคยหวังมานาน แล้วก็แผ่ขยายธรรมออกไปให้กว้างไกล ตามที่พระบรมศาสดาตรัสไว้ว่า จงปฏิบัติ จงจาริกไป เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อเกื้อการุณย์แก่ชาวโลก โดยนัยนี้ก็เป็นคุณประโยชน์ของสำนักปฏิบัติธรรมที่สมนามนั้น สมตามจุดหมายที่เป็นอุดมคติของพระพุทธศาสนา

ธรรมที่พึงฝึกหรือนำมาปฏิบัติ มีแหล่งอำนวยความสะดวกอยู่มาก ในที่นี้ ขอยกรายการหลักธรรมที่พึงปฏิบัติจากแหล่งสำคัญคือ “มงคลสูตร” มาแสดงไว้ น่าจะใช้เป็นแบบ เพราะตรงกับการใช้ประโยชน์ และมีครบตั้งแต่เริ่มวิทยุธรรมมิกัตถ์ ถึงจบสัมปรายิกัตถ์ ตลอดปรมัตถ์ทั้งหมด ดังนี้

มงคล ๓๘

(การปฏิบัติธรรม ครบวิญญูสัมมิกัตถ์ ตลอดจนสัมปรายิกัตถ์)

คาถาที่ 1

๑. ขเสวนา ๑ พาลานั	เว้นคนพาล ไม่คบหา
๒. ปณฺชิตานญจ เสวนา	เลือกเสวนาบัณฑิตชน
๓. ปุชา ๑ ปุชฺเณยานั	เชิดชูคนที่ควรบูชา

คาถาที่ 2

๔. ปฏิรูปเทสวาโส ๑	อยู่ในถิ่นเหมาะ ดีทั้งคนทั้งสิ่งทีแวดล้อม
๕. ปุพฺเพ ๑ กตปุณฺณตา	ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อนแต่ต้น
๖. อตฺตสมฺมาปณฺธิ ๑	ตั้งตนไว้ถูกต้องอย่างมั่นคง

คาถาที่ 3

๗. พาหุสจฺจญจ	มีวิชาความรู้ปราดเปรื่องเชี่ยวชาญ
๘. สิปฺปญจ	มีวิชาชีพวิชาช่างที่ชำนาญจัดเจน
๙. วินโย ๑ สุตฺติขีโต	มีวินัยที่ได้ฝึกไว้เป็นอย่างดี
๑๐. สุภาสิตา ๑ ยา วาจา	มีวิธีที่พูดได้งดงาม

คาถาที่ 4

๑๑. มาตาปิตุชฺชุปฺภุสํ	บำรุงมารดาบิดาด้วยกตัญญู
ปุตฺตทวารุสฺส สงฺคโห =	
๑๒. ปุตฺตสงฺคห	ใส่ใจเลี้ยงดูบุตรธิดา
๑๓. ทวารุสฺสคห	ดูแลภรรยาให้สมเป็นคู่ชีวิต
๑๔. ชนาภูตา ๑ กมฺมนตา	ทำกิจการงานไม่ย่อหย่อนดั่งค้าง

คาถาที่ 5

๑๕. ทานญจ ให้ปันทำประโยชน์ช่วยเหลือกัน
๑๖. ฌมมจริยา จ ดำรงธรรมจรรยารักษาธรรม
๑๗. ฉาตกานญจ สงฺคโห มีน้ำใจสงเคราะห์ญาติ
๑๘. ฌนวชฺชานี กมฺมานิ ไม่ขาดกิจกรรมไร้โทษ ที่ตั้งงามเป็น
ประโยชน์

คาถาที่ 6

๑๙. ฌารตี วิรตี ปาปา งดเว้นจากความชั่ว
๒๐. มชฺชปาณา จ สยณโม คุมตัวจากของมีนเมา
๒๑. ฌปฺปมาโท จ ฌเมสุ ไม่ประมาทเร่งเร้าตัวให้ทำความดี

คาถาที่ 7

๒๒. คารโว จ มีคารวะ รู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจ
๒๓. นิวาโต จ ไม่กระด้างถือตน อ่อนโยนสุภาพ
๒๔. สันตุฏฺฐี จ สันโดษพอใจลาภผลที่ได้มาด้วย
ริ้วแรงของตนโดยชอบธรรม
๒๕. กตญญตา กตัญญูสำนึกรู้ค่าของคนผู้มีคุณความดี
๒๖. กาเลน ฌมฺมสุตฺตวนฺ มีเวลาหาโอกาสฟังธรรมแสวงความรู้

คาถาที่ 8

๒๗. ฌนฺตี จ เข้มแข็งอดทน
๒๘. โสวจฺจสฺสตา เป็นคนที่พูดกันง่าย
๒๙. สมนานญจ ทสฺสนํ ไปพบหาพระผู้สละ ทรงศีลทรงปัญญา
๓๐. กาเลน ฌมฺมสากฺขณา จัดเวลาสั่งสอนทนาถกสาระถกธรรม

คาถาที่ 9

๓๑. ตโป ๑ เผือกเสสเผือกความชั่วไม่เมามัว มั่นในธรรม
 ๓๒. พุรุษุมจริยญา มุ่งดำเนินเดินหน้าไปในอริยมรรคา
 ๓๓. อริยสัจจาน ทสฺสนํ มีปัญญาเห็นอริยสัจถึงความจริงของชีวิต
 ๓๔. นิพพานสัจฉิกิริยา ๑ สัมฤทธิ์ที่หมายได้ประจักษ์แจ้งนิพพาน

คาถาที่ 10

- ผู้รู้สุสฺส โลกมเมหิ จิตฺตํ ยสฺส ถึงแม้ถูกโลกธรรมผ่านกระทบ ก็มีจิต
 ๓๕. น กมปติ ไม่หวั่นไหว
 ๓๖. อโสภํ ไร้โสภศัลย์
 ๓๗. วิวัชํ ผ่องใส ไร้ธุลีละอองควัน
 ๓๘. เขมํ เกษมศานต์ มั่นคง

มีคาถาสรุปรุปร่างมงคล ๓๘ นี้ว่า

เขตาทิสานิ กตวาน สพฺพตมปราชิตา
 สพฺพตถ สโตถิ ศจฺจนฺติ ตนเตตํ มงฺคลมุตฺตมํ

แปล “เทวะมนุษย์ทั้งหลายกระทำมงคลเช่นนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้
 แอ๊บจนในที่ทุกสถาน ย่อมถึงความสวัสดิ์ในที่ทั้งปวง นี่เป็นอุดมมงคล คือ
 ธรรมที่นำให้มีความสุขความเจริญอย่างสูงสุด ของเทวะมนุษย์เหล่านั้น”

ในมงคล ๑๐ คาถา ๓๘ ข้อนี้ ขอให้อ่านจับจุดเน้น ๒ แห่ง คือ

ก. ระดับ *ทิวสุขัมมิกัตถ์* มีทุนในตัวด้วย ๔ มงคล ในคาถาที่ ๓

ข. ระดับ *สัมปรายิกัตถ์* วัดผลด้วย ๔ มงคล ในคาถาที่ ๑๐

มีคำชี้แจง ดังนี้

ก. ในระดับ **ทวิภูษัมมิกัตถ์**

พัฒนาชีวิตให้มีคุณสมบัติที่เป็นทุนพร้อมไว้ในตัว ๔ อย่าง ให้ตัวของเขาก็คือ ๔ อย่างนี้ (มงคล ๔ ประการ ในคาถาที่ ๓) ได้แก่

๑. มีวิชาความรู้ที่ปราดเปรื่องเชี่ยวชาญ (พาหุสัจจะ)
๒. มีวิชาชีพวิชาช่างที่ชำนาญจัดเจน (สิปปะ)
๓. มีวินัยที่ฝึกไว้อย่างดีเป็นวิถีชีวิตในสังคมศรีวิไล (วินัย)
๔. มีวาจาคมคายพูดได้งดงามนำผลดี (สุภาสิตวาจา)

ต้องมีการศึกษาที่คนจะพัฒนาตัวเองให้ปฏิบัติมงคลธรรมชุดทุนตั้งตัวนี้ได้ครบทั้ง ๔ ข้อ อย่าให้ใครที่เหมายุดได้ว่า “**จะเอาศีลเอาศิริไฉฐ์ จากที่ไหน แค่วินัย คนไทยก็ยังไม่มีย**” หรือว่า “**มงคลสูตรนี้ ได้ยิน สวดกันนักหนา ทำไมไม่เอามาปฏิบัติให้เห็นด้วยตาจริงจังสักที**”

(พึงสังเกตว่า มงคล ๓ ในคาถาที่ ๑ กับมงคล ๓ ในคาถาที่ ๒ รวม **๖ ข้อ** เป็นบาทฐาน ด้านสังคม กับด้านตัวบุคคล ให้ก้าวขึ้นมามีมงคลที่เป็นทุน **๔ ข้อ**นี้, เมื่อตั้งตัวให้มีทุน ๔ นี้แล้ว ก็พร้อมที่จะดำเนินชีวิต ทำกิจหน้าที่ของตน หน้าที่ต่อผู้อื่น ต่อสังคม ทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ และพัฒนาชีวิตของตนขึ้นไปๆ ในมงคลอีก **๒๘ ข้อ** จนจบลัมปรายกัตถ์)

ข. ในระดับ **สัมปรายกัตถ์**

ดูการปฏิบัติธรรมระดับนี้ ในขั้นวัดผลถึงจบปรมัตถ์เลย จะได้ตรวจจสอบตัวเองอยู่เสมอ โดยทำได้ ๔ อย่าง (มงคล ๔ ในคาถาที่ ๑๐) คือ ถึงแม้ถูกโลกธรรมกระทบ (ได้ลาภ-เสียลาภ, ได้ยศ-เสียยศ, ถูกนิทา-รับสรรเสริญ, พบสุข-เจอทุกข์) ก็

๑. ใจมั่นไม่หวั่นไหว (น กมปติ) ๒. ใจไร้โรคศัลย์ (อโสก)
๓. จิตผ่องใสไร้ฝุ่นควัน (วิวัช) ๔. จิตเกษมศานต์เบิกบานดี (เขม)

ทั้งผู้เข้่าสำนัก และชุมชนท้องถิ่นทั่วไทย เป็นอันได้ปฏิบัติธรรมทั่วกัน

ความเห็น

“สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ พันธธรรม พันถิ่น พันไทย”

โดย

นายพงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์

ตามที่ได้มีโอกาสเข้ากราบนมัสการและเข้าเยี่ยมอาการ
อาพาธ ของพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่ศิริราช
พยาบาล เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๐ ร่วมกับคณะญาติโยมอัน
ประกอบด้วย ทพญ. กฤษณา โรหิตร์ตันนะ คุณฉวีวรรณ อักษรสวัสดิ์
คุณแป้ว ในการนี้ พระเดชพระคุณสมเด็จพระเจ้า ได้มีเมตตาปรารภปัญหาที่
กำลังเกิดขึ้นกับการพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่ง
จะต้องช่วยกันพิจารณาหาทางแก้ไข โดยพระเดชพระคุณสมเด็จพระเจ้า ได้
ขอให้คณะญาติโยมได้นำปัญหาและข้อพิจารณาที่แสดงไว้นี้ ไป
ช่วยกันเผยแพร่ต่อไป ให้เป็นที่รับรู้และเข้าใจถึงสถานการณ์ที่กำลัง
เกิดขึ้นจากการใช้คำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” กันอย่างแพร่หลายใน
ปัจจุบันนี้ ว่าจะส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม
ประเพณีของไทยอย่างไร และควรจะเร่งกันทำความเข้าใจเพื่อร่วมกัน
หาทางออกจากปัญหานี้โดยเร็วต่อไป ทางคณะจึงกราบเรียนท่านว่า
ควรจะนำมาจัดทำเป็นหนังสือ เพื่อความสะดวกในการเผยแพร่ และ
เพื่อมิให้ความสำคัญคลาดเคลื่อนไป

ต่อมา เมื่อวันที่อาทิตย์ที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๐ พระเดชพระคุณ
สมเด็จพระเจ้า ได้กรุณามอบสำเนาเอกสารที่ท่านได้เรียบเรียงขึ้นจากการที่

ได้ปรารภนั้น ซึ่งพระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราช โดยแรกใช้ชื่อหัวเรื่องว่า “ตื่นให้ทัน รีบแก้ไขให้เข้าที่” และต่อมาพระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ปรับปรุงชื่อหัวเรื่องใหม่เป็น “สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ พันธรรม พันถิ่น พันไทย” ซึ่งเห็นว่าตรงตามข้อปรารภที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้แสดงไว้ เพื่อให้ญาติโยมได้อ่านและช่วยกันพิจารณาว่ามีความเห็นเป็นอย่างไร ควรจะเพิ่มเติมในประเด็นไหนอย่างไรบ้างหรือไม่ และให้ช่วยกันคิดว่าสมควรจะจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ต่อไปด้วยหรือไม่อย่างไร

ผมได้อ่านแล้วเห็นว่า คำปรารภและข้อพิจารณาข้างต้นนี้พระเดชพระคุณสมเด็จพระสังฆราช ได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยไม่ได้ตระหนักถึงสาเหตุของปัญหาและผลที่จะติดตามมาของ “สำนักปฏิบัติธรรม” ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมในลักษณะชั่วคราวชั่วคราว และมีรูปแบบวิธีการจัดการที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของแต่ละสำนัก แม้อาจมองว่าวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง “สำนักปฏิบัติธรรม” มีเจตนาดีที่เป็นกุศลอันดีเพื่อให้เป็นสถานที่สำหรับให้ผู้ที่ใฝ่ใจต่อการปฏิบัติธรรม ได้เข้ามาสู่การปฏิบัติธรรมในระดับจิตตภาวนาและปัญญาภาวนากันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน แต่ด้วยความไม่ตระหนักถึงนี้อาจทำให้ชาวบ้านซึ่งมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมจากวิถีชีวิตประจำวัน ที่มีได้เข้ามาปฏิบัติธรรมใน “สำนักปฏิบัติธรรม” ถูกแบ่งแยกตัดขาดกันออกไป ไม่เข้ากลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมใน “สำนักปฏิบัติธรรม” อีกต่อไป เพราะ “สำนักปฏิบัติธรรม” มีลักษณะพิเศษเฉพาะ กล่าวคือ ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมมักจะเป็นกลุ่มบุคคลที่ทำงานแบบหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ มีรายได้เป็นเงินเดือนประจำ ที่มีฐานะค่อนข้างดี อาศัยอยู่และมีงานประจำอยู่ในเมือง ไม่มีวิถีชีวิตที่ต้องขึ้นอยู่และผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีทัศนคตินิยมที่เน้นความทันสมัยออกไปทางหรูหราสะดวกสบาย มีความเป็นส่วนตัวส่วนบุคคลแบบปัจเจกชนสูง กล่าวคือ คนกลุ่มนี้ต่างมีความพร้อมพร้อมในทางโภคทรัพย์แล้ว จึงแสวงหาสิ่งที่ตาเนือมองไม่เห็น คือ สมาธิและปัญญา

(ส่วนหนึ่งตามอย่างคนตะวันตกในปัจจุบัน) คนกลุ่มนี้แม้จะมีเป็นจำนวนน้อย แต่ก็เป็นคนที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อคนกลุ่มนี้หันหน้าเข้าสู่ “สำนักปฏิบัติธรรม” เพื่อจิตและปัญญา แบบปัจเจกชน ก็ทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่าการปฏิบัติธรรมนั้น ต้องมีรูปแบบเฉพาะอย่างที่ปฏิบัติกันใน “สำนักปฏิบัติธรรม” ถ้าไม่ใช่รูปแบบนั้น จะไม่ใช่การปฏิบัติธรรม

ในฐานะที่ผมเกิดและเติบโตมาจากชนบทในต่างจังหวัด ผมมีความสงสัยมานานแล้วว่าทำไมวัดวาอารามในปัจจุบันไม่เหมือนวัดวาอารามในอดีต ทำไมพระภิกษุสงฆ์ที่เคยมีเป็นจำนวนมากกลับลดจำนวนลงมาก ทำไมคนที่เคยเข้าวัดจำนวนมากในอดีต กลับมีจำนวนลดลง ทำไมสามเณรจึงมีให้เห็นน้อยลงมาก จนกระทั่งบางวัดแทบไม่มีเด็กมาบวชเป็นสามเณรเลย ทำไมจึงไม่มีคำว่าไปเข้าวัดถือศีลวันพระกันดังแต่ก่อน ทำไมจึงมีแต่เฉพาะพิธีกรรมมากกว่าการไปถือศีลปฏิบัติธรรมช่วยเหลืองานวัดกันดังแต่ก่อน ทำไมไม่มีเด็กไปวิ่งเล่นกันในลานวัดช่วยกันกวาดลานวัดดังแต่ก่อน คำถามเหล่านี้ได้รับการตอบอย่างชัดแจ้งแล้วเมื่อได้มีโอกาสฟังพระเดชพระคุณสมเด็จพระพรหมและอธิบายข้อปรารภนั้น ณ ศิริราชพยาบาล เมื่อเข้าเยี่ยมอาการอาพาธของพระเดชพระคุณสมเด็จพระพรหม ในวันพุธที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๐ ที่ผ่านมา

เมื่อพระเดชพระคุณสมเด็จพระพรหม ได้มอบหมายให้คณะญาติโยมอ่านและช่วยกันพิจารณาคำปรารภนั้น ที่ได้ตั้งชื่อเรื่องว่า “สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ พื้นธรรม พื้นถิ่น พื้นไทย” ว่ามีความเห็นเป็นอย่างไร ควรจะเพิ่มเติมในประเด็นไหนอย่างไรบ้างหรือไม่ และให้ช่วยกันคิดพิจารณาว่าสมควรจะจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ต่อไปด้วยหรือไม่อย่างไร ผมจึงขอแสดงความคิดเห็นและแสดงหลักฐานเพิ่มเติมว่าสถานการณ์พระพุทธานุศาสนากำลังเป็นไปตามที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระพรหมได้แสดงให้เห็นให้เราชาวไทยได้ตระหนักรู้ และจะต้องร่วมกันคิดพิจารณาหาทางเร่งแก้ไขโดยเร็วต่อไป

“สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ ปั่นธรรม ปั่นถิน ปั่นไทย” มีจำนวน ๒๙ หน้ากระดาษ หน้าที่ ๒๗ ถึง ๒๙ เป็นมงคล ๓๘ ที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระคุณเจ้าฯ นำมาลงไว้ก่อนโดยยังไม่ได้จัด จากการอ่านแล้วเห็นว่า

เอกสารหน้าที่ ๑ ถึง ๔ ชี้ให้เห็นว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” ที่ผู้คนกำลังนิยมมุ่งไปสู่ เป็นการปฏิบัติธรรมในความหมายของสมณะ-วิปัสสนา ไม่ใช่การปฏิบัติธรรมครอบคลุมทั้งหมด ตั้งแต่ทาน ศีล & เบื้องต้น ทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันมากมายน่าว่า การปฏิบัติธรรมจะต้องเป็นเรื่องของสมณะ-วิปัสสนาอย่างที่กำลังทำกันไปเสีย

เอกสารหน้าที่ ๑๕ มีหัวเรื่องว่า “เรียกให้ตรงให้พอดี” พระเดชพระคุณสมเด็จพระคุณเจ้าฯ ชี้ให้เห็นว่า “ปฏิบัติธรรม” และ “สำนักปฏิบัติธรรม” เวลานี้คนไทยใช้กันติดแล้ว ทำให้คำว่า “ปฏิบัติธรรม” แคลงมาตามที่ใช้กันติดแล้วนั้นด้วย คือ ที่ว่าสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ธรรมที่ปฏิบัติก็คือเรื่อง สมณะ-วิปัสสนา เอาแค่นี้ระดับจิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ทำให้พอพูดถึงปฏิบัติธรรม-สำนักปฏิบัติธรรม คนจะไม่นึกถึงธรรมอีกมากมาย ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่อง “มงคลสูตร” ถ้าถือและเข้าใจกันเช่นนี้ต่อไป การปฏิบัติจะเกิดช่องโหว่ ไม่เต็มความหมายของการปฏิบัติธรรมตามที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนประเด็นนี้ ผมได้ค้นคว้าระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๓ (ประกาศในแถลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม ๘๘ ตอนที่ ๑๐ วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๓) จาก *คู่มือพระสังฆาธิการ* (พ.ศ. ๒๕๕๙) สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งได้ให้ความหมายของคำต่างๆ ไว้ ดังนี้

“การปฏิบัติธรรม” หมายความว่า การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน หรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

“สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” หมายความว่า สำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่แล้วได้รับการยกขึ้นเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด หรือจัดตั้งขึ้นใหม่ โดยคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

“เจ้าสำนัก” หมายความว่า เจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดแห่งนั้นๆ

“พระวิปัสสนาจารย์” หมายความว่า พระภิกษุผู้สอนการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร

จากระเบียบมหาเถรสมาคมฉบับดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่ากฎหมายได้กำหนดให้ “ปฏิบัติธรรม” เป็นเรื่องของการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน หรือ วิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างไม่อย่างหนึ่งก็ได้ ดังนั้นการที่ “ปฏิบัติธรรม” มีความหมายแคบลงไปอย่างไรตามที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนีฯ ชี้ให้เห็นไว้แล้วนั้น “กฎหมาย” ก็ยังมีส่วนทำให้ “ปฏิบัติธรรม” แคบลงมาอย่างเป็นทางการเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่งด้วย

และจากการศึกษาประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เรื่องแนวทางและขั้นตอนการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีในการให้ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างของหน่วยงานภาครัฐที่เป็นสตรีไปถือศีลและปฏิบัติธรรม ในสำนักปฏิบัติธรรมที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรับรอง (ฉบับลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑) ซึ่งมีสาระสำคัญว่า โดยที่คณะรัฐมนตรี ในการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๐ ได้มีมติเห็นชอบตามที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เสนอเรื่อง การให้ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างของหน่วยงานภาครัฐที่เป็นสตรีไปถือศีลและปฏิบัติธรรม โดยให้ถือเป็นหลักการให้ข้าราชการพลเรือนสตรีมีสิทธิไปถือศีลและปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรม ณ สถานที่ปฏิบัติธรรมที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ครั้งหนึ่งตลอดอายุราชการ เป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า ๑ เดือน แต่ไม่เกิน ๓ เดือน โดยไม่ถือเป็นวันลา

สถานที่ปฏิบัติธรรมที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติข้างต้น หมายถึง สถานที่ให้การฝึกอบรมสมถวิปัสสนา

กัมมัฏฐานที่ตั้งอยู่ในวัด ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคม ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด และ/หรือ สถานที่ให้การฝึกปฏิบัติธรรมอื่นๆ ที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับด้านอาคารสถานที่ที่สะอาด สงบร่มรื่น มีความพร้อมด้านพระวิปัสสนาจารย์หรือวิทยากรผู้ฝึกอบรม และมีการบริหารจัดการที่ดีเป็นที่ประจักษ์ของสาธารณชน ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดคัดเลือกเสนอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พิจารณาประกาศรับรองเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ที่พร้อมให้การรับรองข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างของหน่วยงานภาครัฐที่เป็นสตรี ไปถือศีลและปฏิบัติธรรมตามมติดิฉันรัฐมนตรี

จะพบว่าประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติข้างต้น ได้กำหนดให้การปฏิบัติธรรมมีกำหนดระยะเวลาตายตัวที่แน่นอนคือระหว่าง ๑ เดือน ถึง ๓ เดือน เท่านั้น และยังกำหนดสถานที่ปฏิบัติธรรมโดยให้เพิ่มเติมขยายออกไปจากวัดวาอารามไปเป็นสถานที่อื่นๆ ก็ได้

จากการศึกษาระเบียบมหาเถรสมาคมและประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติข้างต้น พบว่า กฎหมายได้ทำให้การปฏิบัติธรรมแคบเข้า เฉพาะเพื่อการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน หรือ วิปัสสนากัมมัฏฐานเท่านั้น รวมทั้งกำหนดช่วงเวลาการปฏิบัติธรรมไว้ที่ระหว่าง ๑ เดือน ถึง ๓ เดือน เท่านั้นด้วย และที่สำคัญคือการกำหนดให้มีสถานที่ปฏิบัติธรรมตามที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรับรอง โดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมนั้น ในปัจจุบันพบว่ามีจำนวน ๑,๕๐๐ วัดเศษ ซึ่งจากข้อมูลของส่วนศาสนสถานและควบคุมทะเบียนวัด กองพุทธศาสนสถาน ณ วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๕๘ พบว่า ประเทศไทยมีวัดรวมทุกนิกายจำนวนถึง ๓๙,๔๘๑ วัด ซึ่งนอกจากคำว่า “การปฏิบัติธรรม” และ “สำนักปฏิบัติธรรม” จะถูกนำมาใช้กันว่ามี ความหมายเฉพาะเพื่อการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน หรือ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระธีรญาณมุนี (ทวดโรจน) ธีรญาณมุนี อัครราชูปถัมภ์ฯ ให้เห็นแล้ว กฎหมายก็มีส่วนมากำหนดให้ “การปฏิบัติธรรม” และ “สำนักปฏิบัติธรรม” เป็นเช่นนั้นอีกด้วย

ดังนั้น การที่พระเดชพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร ได้กรุณาชี้ให้เห็นประเด็นปัญหา ที่การพระพุทธรศาสนาในประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งได้กรุณาชี้แนะแนวทางในการนำหลักธรรมที่ถูกต้อง มาเป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว ตามคำอธิบายข้อปรารภภายใต้หัวข้อเรื่องว่า “สำนักปฏิบัติธรรม ที่สมนาม คือ ฟื้นฟูธรรม พื้นถิ่น พื้นไทย” ควรจะได้รับการจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่โดยเร็วต่อไป ซึ่งนอกจากจะเป็นการกระตุ้นให้ชาวไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา ได้ตระหนักรู้ถึงปัญหาและน่าจะถือเป็นวาระแห่งชาติ ที่พุทธศาสนิกชนสมควรจะมาร่วมกันแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ต่อไป เพราะมิเช่นนั้นแล้ว จะกลายเป็นว่า ด้วยเจตนาที่ดีของการจัดตั้งและดำเนินการภายใต้ “สำนักปฏิบัติธรรม” อาจนำไปสู่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มองไม่เห็นว่าการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ที่ตาเนื้อสามารถมองเห็นได้ (ทฤษฎีธัมมิกัตถ์) จะมีใช้ส่วนหนึ่งของการปฏิบัติธรรมอีกต่อไป จะคงเหลือแต่เฉพาะเพียงการปฏิบัติธรรม คือ การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน หรือ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่ตาเนื้อมองไม่เห็น (สัมปรายิกัตถ์) เท่านั้น ที่เป็นการปฏิบัติธรรม ซึ่งเท่ากับว่าเรากำลังจะยกชาวบ้านที่ไม่ได้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมออกไปโดยไม่รู้ตัว และเพื่อให้การแก้ไขปัญหานี้บรรลุผลโดยเร็วต่อไป ผมขอเสนอแนะให้มีการปรับปรุงระเบียบมหาเถรสมาคม และประกาศสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติข้างต้นเสียใหม่ เพื่อให้ครอบคลุมการปฏิบัติธรรมทั้งหมดทั้ง ทาน ศีล ภาวนา สำหรับชาวบ้าน และ ศีลสมาธิ ปัญญา สำหรับพระภิกษุสงฆ์ และเห็นว่าสังคมไทยควรจะต้องมีการรื้อฟื้นเพื่อให้เกิดการรับรองและส่งเสริม “ทิด” และ “สามเณร” รวมทั้ง “แม่ชี” อย่างแท้จริงต่อไปด้วย.